NEMZETI NŐNEVELÉS.

VII. ÉVFOLYAM. 1886. FEBRUÁR. II. FÜZET.

AZ ÚJ ISKOLA RÉGI HIBÁI.

Emberi gyöngeségeink közé tartozik, hogy a míg egyrészt a hajdankornak boldog viszonyait emlegetjük és a «régi dicsőséget» a «régi jó időkkel» együtt magasztaljuk, addig másrészt a régiek intézményeit, különösen pedig a *régi iskolákat* arra sem tartjuk méltóknak, hogy őket a maiakkal összehasonlítsuk. Mi a mai nemzedék előtt a régi iskola? Mik előttünk az úgynevezett régi iskolák emberei? Olyan magasról nézünk le rájuk, hogy szinte belefáradunk, hogyha még észre is akarjuk őket venni.

Hangosan hirdetjük, hogy a mi mai iskoláink, az úgynevezett «modern» iskolák lélektani alapokon működnek; nem magoltatnak, hanem oktatnak és nevelnek; az ismereteket és az ügyességeket a növendékek szellemi erejének fejlettségéhez mérik; észszerű tananyagbeosztást, tanmenetet és tanalakot alkalmaznak és nem az a céljuk, hogy a növendékek lelkét bizonyos ismeretekkel megtömjék, hanem az, hogy a növendékben az emberi lelket gyakorlatilag, minden oldalúlag, összhangzatosan neveljék, ezt pedig úgy viszik végbe, hogy egyúttal fölébresztik a növendékekben az önképzés folytatásához megkívántató kedvet és képességet is. Ha pedig a régi iskolákról van a szó, szeretjük elhinni, és másokkal is elhitetni, hogy a régi iskolák a mi általunk itt leírt *új iskoláknak* a viszái voltak.

Azonban nagyon csalódik az, a ki elhiszi, hogy a mai iskolák, a mi «*modern*» iskoláink, mind olyanok, a minőknek azokat lefestettük, s a milyeneknek lenniök kellene; valamint az is igen téved, a ki fölteszi a régi iskolákról, hogy azok mind rosszak voltak és mind mellőzték a lélektani alapokat. Bizonnyal voltak már azoknak is jó iskoláik, a kik a jó iskola eszményképét fel tudták állítani. Ezért csak annak lehet igaza, a ki nem kételkedik abban, hogy régente is több volt a rossz iskola, mint a jó és a ki elhiszi, hogy a mi mo-

dern iskoláinkban is sok a *régi hiba!* De még kevésbbé tévedhet az, a ki állítja, hogy rendszerint ott van aránylag a legtöbb rossz iskola, a hol az iskolaügy emberei elhitetik magukkal is, másokkal is, hogy az ő iskoláik tökéletesek, kifogástalanok, mind olyanok, mint a minőknek a modern iskolákat föntebb feltüntettük; mert az ilyen helyeken vagy nem akarják vagy nem tudják megérteni, felfogni a jó iskola eszményképét és így nem is tartják iskolaügyüket a javításra alkalmasnak. Az ily helyeken aztán az iskolaügy fejlődéséről, haladásáról szó sem lehet.

Nem szerencsétlenség az iskolaügyre nézve tehát az, ha a hozzá értők kimondják a mi iskoláinkról nyiltan, minden tartózkodás nélkül, hogy ezek bizony nem felelnek meg mindenben a követelményeknek; hogy telve vannak a régi iskolák régi hibáival és gyökeres reformokat igényelnek. S ha ezt a közoktatásügy kormányzója maga cselekszi, annál jobb. Igazán örülnünk lehet nem ugyan annak, hogy rossz iskoláink vannak, hanem a fölött, hogy az intéző körökben élénk figyelemmel kísérik iskolaügyünk életének mozzanatait és meggyőződtek annak igazságáról, a mit a szakemberek már jó ideje meggyőződésszerűleg vallottak és hirdettek.

Avagy nem nyilatkoztak-e eddigelé az egyetemek emberei minden szüntelen a lehető legkíméletlenebbűl az akadémiák és a középiskolák működése és sikere fölött s viszont a középiskolák és a polgári iskolák nem fakadtak-e ki minden adott alkalommal az elemi iskolák tehetetlensége miatt? Nem szólott-e minden egyes felsőbb iskola és felsőbb osztály elitélőleg azokról, a melyektől növendékeit nyerte és nem iparkodott-e mindegyik a saját tehetetlenségét a másik rovására mentegetni? Csakhogy az volt eddig a baj, hogy az egyik iskola és az egyik osztály csak a másik iskola, csak a másik osztály szemében keresgélte a szálkát; de a saját szemében nem vette észre a gerendát egyik sem.

Most ennek az épületes mulatságnak talán vége szakad; mert meghallhatta minden rangú és rendű iskola magának a közoktatásügyi miniszternek ajkairól, a mit az *élet nagy iskolája* összes iskolaügyünkre nézve itélt. Az oktatásügy sikertelenségét ezentúl nem tologathatják az iskolák egymásra; hozzá kell mindegyiknek látnia

ahhoz, hogy a mi magától az iskolától és az iskolaügy embereitől függ, megtegyék maguk az iskolák és emberei. Söprögessen mindenki a maga ajtaja előtt, a saját házában!

Kezdjük meg mi a nemzeti nőnevelésügygyel foglalkozók iskoláink javítgatását, minél előbb, azonnal, mert alighanem bizonyos az, hogy nekünk akad a legtöbb javítani valónk s daczára annak, hogy nekünk van a legtöbb új iskolánk, alighanem olyan formán áll a dolog, hogy a mi iskoláinkban van meg a régi iskoláknak régi hibáiból a legtöbb. És ez nem is csudálandó; járatlan utakon járunk s az úttörők könnyen tévedhetnek, kivált abban az esetben, ha még iránytűjök sincsen.

Mi az iskolaügy iránytűje? Nem más, mint a *lélektan*. Miben hibázhattak a mi leányiskoláink a legnagyobb mértékben? Nem másban, mint abban, hogy nem működtek lélektani alapokon. Leányiskoláink nagyobb része egyszerű kópiája a fiuiskoláknak. Helyes-e az? Ha nem teszünk is fel oly nagy különbséget a férfi és a nő lelke között, mint némelyek, a kik elhitetik magukkal, hogy mivel férfiak, már tökéletesebb lélekkel is kell bírniok, mint a minővel a nők bírhatnak; de azért mégis felállítjuk a következő kérdéseket:

1. *Lehet-e különbséget tenni a férfi- és a női műveltség között s ha igen, miben áll az?* 2. *Mások-e az igazi női jellem vonásai, mint a férfi jellemei s ha igen, mennyiben és miben különböznek egymástól?* 3. *Lehet-e és kell-e különbséget tenni a nőnevelés és a férfinevelés, s így a leányiskolák és a fiuiskolák között s ha igen, hogyan állapíthatnók meg e különbség mértékét és fokát?*

Mindaddig, míg minden egyes nőneveléssel foglalkozó tanító és tanítónő, nevelő és tanár ezen kérdésekkel egészen tisztában nem lesz: nem menekülhetnek meg leányiskoláink a régi iskolák hibáitól, mert nem működhetnek lélektani alapokon; nem ismerik, nem ismerhetik feladatukat és csak úgy vaktában járnak-kelnek, azt sem tudván, hova indultak, hova kellene eljutniok.

Javítani akarunk leányiskoláinkon? *Tegyük tanulmányozásunk tárgyává a fentebbi kérdéseket országszerte és ha kiki elkészült a maga véleményével, közölje azt a többiekkel és tartsanak a nőneve-*

lésügygyel foglalkozó egyének is minél előbb olyan országos tanítói gyűléseket, a melyeken e kérdések tisztázása napirendre tüzessék.

Azonban ne csak ezen főkérdésekkel foglalkozzunk behatóan, hanem vitassuk meg a következő alárendeltebb kérdéseket is: 1. Különbséget kellene-e tenni az elemi iskola harmadik és negyedik osztályának tananyaga és a polgári iskolák első és második osztályának tananyaga között a nyelvtant, a földrajzot és részben a számtant illetőleg? 2. Nem lehetne-e úgy az elemi iskolákban, valamint a többi leányiskolákban egyik-másik tantárgyat tökéletesen mellőzni vagy legalább is az olvasó-könyvek tárgyi kezelésével összeolvasztani? Szükséges-e például népiskoláinkban és polgári leányiskoláinkban a világtörténelemnek és az általános földrajznak olyatén módon való tárgyalása, mint a hogy az ez ideig gyakorlatban van s nem lehetne-e ezen két tantárgyból a legszükségesebbeket olvasmányok tárgyi kezelése közben helyesebben közölni. Van-e haszna annak a rengeteg földrajzi névnek és töméntelen üres szónak, a mivel mai napság a leánykák emlékezetét túlterheljük csak azért, hogy legyen mit a szünidők alatt elfelejteniök? 3. Oly nagy gondot fordítsunk-e ezentúl is a grammatikai szabályok tanítására, mint eddigelé; annyit elemeztessünk-e azután is, mint eddig? 4. Tanítsunk-e irodalomtörténetet úgy mint eddig — irodalom-ismertetés nélkül; ne arra fektessük-e a fősúlyt, hogy leánykáink inkább csak egy-két remekírónk műveivel ismerkedjenek meg tüzetesebben, mint hogy 40—50 régibb és újabbkori írónak életrajzi adatait emlékezetükbe véssék és az irodalomtörténet korszakainak száraz jellemzését el tudják mondani? 5. Kívánatos-e, hogy leányiskoláinkban két-három idegen nyelvet is tanuljanak növendékeink és mindegyikben csak annyira vigyék, hogy megtanulnak azok grammatikájából egy-két fejezetet és imígy-amúgy fordítanak s olvasnak két-három nyelvtani gyakorló könyvből; de csak kevesen sajátítják el a helyes kiejtést és a társalgásbeli ügyességet csak egy idegen nyelven is? Nem volna-e ideje már, hogy erélyesebben föllépjen az iskola az idegen nyelvek tanításának divatos kórsága ellen, kivált leányiskoláink körében? 6. *Nem kellene-e leányiskoláinkban még a többi tantárgyak rovására is több gondot*

fordítani a szépérzéket fejlesztő rajzoktatásra, énektanításra és a női kézimunkákra? 7. Úgy tanítsuk-e ezentúl is a természet-ismereteket, mint eddigelé, t. i. a gyakorlati élet követelményeit figyelmen kívül hagyva?

Ezen kérdéseket és az ehhez hasonlókat kell véleményem szerint a nőnevelésügygyel foglalkozó egyéneknek ama fentebb fölvetett három főkérdés mellett alaposan és minden érzékenykedés nélkül megvitatni, ha csakugyan hozzá akarunk fogni leányiskoláink javításához. Attól senki se tartson, hogy az ily kérdések megvitatása akár az egyeseknek, akár az ügynek kárára válhatnék. Szóljanak a leányiskolák ügyéhez első sorban maguk a tanítónők, hisz senki sem szólhat ezen kérdésekhez oly jogosan, mint épen ők és sehol sem mutathatja ki a tanítónő, kivévén az iskoláját, hogy méltán viseli a tanítónői nevet, mint épen e kérdések megoldása körül való részvétel által. Még a női szerénység sem akadályozhatja meg a hivatott tanítónőket abban, hogy ketten-hárman avagy pedig egész testületekben megvitassák a nőnevelésügy javítását czélzó kérdéseket és megállapodásaikat közöljék a velük egy eszméért küzdő kartársakkal.

Péterfy Sándor.

ELÉGGÉ NŐI JELLEGÜEK-E POLGÁRI LEÁNYISKOLÁINK?

(Első közlemény.)

«A polgáriskolák fejlődésében mutatkozó irányok hazánkban és külföldön» című értekezésében Dr. Kerékgyártó Elek négy tételt terjesztett a polgáriskolai tanítók országos egyesületének II-ik közgyűlése elé, melyek közül a 3 első a fiú-iskolák, a negyedik ellenben a leányiskolák fejlesztésének egynémely kérdését kívánta eszmecsere tárgyává tenni. Az utóbbi tétel első fele — *Polgári leányiskoláink eléggé női jellegűek-e?* — oly nagyfontosságú, hogy annak helyes fölfogása és megfelelő értelmezése képezi — véleményem szerint — a polgári leányiskolák nevelésoktatási rendszerének egyik sarkkövét. A közgyűlésen csekélységemmel együtt többen kifejezték abbeli óhajtásukat, hogy a szóban forgó kérdés az év folyamán mind a testületekben, mind a szaklapokban is tárgyaltassék s lehetőleg fölvétessék a közgyűlés munkatervezetébe is. Azóta már hat hónap telt el, a nélkül, hogy szaklapjainkban a polgári leányiskola női jellegéről valamit olvastam volna. Áthatva a kérdés szellőztetésének fontosságától, legyen szabad szerény tehetségemhez képest annak fejtegetésébe bocsátkoznom s ez által alkalmat nyújtani arra, hogy a nőnevelő intézetek egyik sarkalatos tétele az arra hivatott tanférfiak által behatóan megbeszéltessék.

Csak általánosan ismert dolgokat mondok el akkor, a midőn azt nyilvánítom, hogy a polgári leányiskola nevelésoktatási rendszerének *nem szabad a polgári fiú-iskoláéhoz alkalmazkodnia*, hanem szorosan a női nem sajátlagos egyéniségét kell szemmel tartania. Épen ezért mindenekelőtt a következő kérdést kell elmélke-

désünk tárgyává tennünk: «*Mik a női jelleg követelményei az iskolai nevelésoktatásban?*» Tisztába jövén e kérdéssel, áttérhetünk azután közelebbi feladatunk megfejtésére, s legott vizsgálatunk tárgyává teszszük majd a polgári leányiskola tantervét s nevelésoktatási eljárását, a végből, hogy kitünjék, *mennyiben érvényesülnek abban a női jelleg követelményei.* S ha netán azt találnók, hogy a női jelleg követelményei szempontjából a polgári leányiskola oktatási rendszerén egynémely módosítást kell végrehajtanunk, úgy a jelen értekezés harmadik részében feladatunk leend eme módosításokra nézve pozitiv javaslatot tenni.

I.

A leányiskolai nevelés-oktatás akkor fog megfelelni a női jelleg követelményeinek, ha az szorosan a női nem *sajátságos* egyéniségéhez és életviszonyaihoz van alkalmazva. A női nem *természete* és *élethivatása* azon sarkkövek, melyek körül a leányiskola nevelésoktatási elveinek, a tanítási anyag megválasztásának s az oktatási eljárásnak csoportosulniok kell. S a midőn különösen a *polgári* leányiskolákat tartjuk szem előtt, a nevelésoktatási rendszer megállapításánál tekintettel kell lennünk még a társadalom *azon* osztályának életkörülményeire, a melyhez a növendékek többsége tartozik s illetőleg a melynek szolgálatára a polgári leányiskola alapítva lőn.

Egy szóval a főkövetelmények, a melyeket nem szabad a polgári leányiskolának szem elől tévesztenie, a következők: *a női természet*, a női nem *élethivatása*, a szülék *társadalmi állása*.

Lássuk ezeket egyenkint:

a) *A női természet.* Tekintettel arra, hogy a jelen értekezés szakembereknek van szánva, nem tartom szükségesnek a női természet sajátosságainak részletes fejtegetésébe való bocsátkozást. Utalok a pedagógiai irodalom ide vonatkozó termékeire, a melyekben a nők lelkivilága tárgyában számos hivatott egyén tanulmánya van föltárva. Épen ezért legyen szabad a következő sorokban a női természetet csak röviden vázolni, még pedig azon szempontokból,

a melyek a nevelésoktatási rendszernek mindenek felett irányt szabnak.*

A női nem lelkivilágában a *kedély, az érzelmi elem* az uralkodó, míg az értelemnek, a nyugodt, higgadt megfontolásnak s a mély gondolkozásnak inkább alárendelt szerepe van. Következésképen a női természet általában nagyobb érdeklődést tanúsít minden konkrét, személyi, egyedi iránt s bizonyos ellenszenvvel foglalkozik abstrakt tételekkel. Nemkülönben jellemvonása a női természetnek a szép, tetszetős, ízléses, a jó, nemes és magasztos, valamint általában az eszményi iránti fogékonyság. Az értelmi világot illetőleg a női lélek általában jó fölfogási képességgel bír, gyorsan sajátítja el az érzeteket és benyomásokat, a gondolkodásban azonban inkább a rokon- és ellenszenv vezetik őt, mint a logikai motivumok. A női természet koronája és a másokra gyakorolt szellemi behatásának tulajdonképeni forrása nem a tudásban és a képességekben, hanem inkább *személyiségében* keresendő, mely összes ténykedéseinek *sajátos színezetet* kölcsönöz; míg a férfiban a cselekedet sokkal könnyebben *elválasztható a személytől* s attól függetlenül is kelthet hatást. Innen van, hogy a női nem oly *kifejlett érzékkel bír a személyi* sajátosságok iránt. Röviden: a kedély uralma, a konkrét iránti előszeretet, a szép, jó és magasztos valamint az eszményi iránti fogékonyság, a mélység és tárgyilagosság *hiánya* a gondolkozásban, ellenszenv az abstrakt tételek iránt: ezek a főbb lelki tulajdonok, a melyeket nevelésoktatási rendszerünk megállapításánál szemmel kell tartanunk.

Lássuk már most a női nem élethivatását.

b) *Mi a nők hivatása?* Hosszas fejtegetések kerülésével csak egyszerűen és röviden felelek e kérdésre: a nő hivatása a családi élet látszólag szűk, tényleg azonban az egész emberi nemre kiható körében *hármas:* a nő a férj élettársa, hitvese; a gyermekek legtermészetesebb nevelője. S ha a természet rendelésének ellenére az a sors jutna osztályrészeül, hogy mint *hajadon* élje át a földi lét napjait, természetszerű rendeltetése akkor is csak *a családi körbe*

* Értekezésem e részének egyes helyeit A. Dammann nyomán után írtam.

utalja őt, idegenek tűzhelye köré, hogy segédkezet nyújtson az illető ház asszonyának a háztartási munkálatok végzésében, avagy a gyermekek nevelésében.

c) A mi különösen a polgári leányiskolát látogató növendékek *szüleinek társadalmi helyzetét* illeti; azok többsége az iparos, kereskedő, a vagyonnal nem biró értelmi osztály s részben a mezei gazdák osztályából kerül ki. A nevelésoktatási rendszer megállapításánál tehát egyuttal tekintettel kell lennünk a szóban forgó néposztályok életkörülményeire is, mivel ama családok leányai természetszerűleg megint csak iparosok, kereskedők s illetőleg 600—2000 frt évi jövedelemmel biró hivatalnokok nejeivé fognak válni. Mint ilyenek, asszonyi hivatásuknak csak akkor fognak megfelelni, ha a mellett, hogy tisztöket mint a férj élettársa, mint a gyermekeit nevelő anya s mint a háztartás feje sikerrel betöltik, egyuttal *maguk is tevékeny részt vesznek* mindennemű háztartási munkálatok gyakorlati végzésében. Okvetlenül szükséges tehát, hogy a főzést, mosást, vasalást, tisztogatást, ruhafoltozást, fehérneműek és fölső ruhák varrását stb. ne csak értsék, hanem *önnönmaguk is kedvvel s odaadással gyakorolják*. Iparkodjunk tehát nevelésoktatásunkban oda hatni, hogy a növendékeket szerénységre, szorgalomra és *munkásságra* szoktassuk; leczkékkel meg írásbeli házidolgozatokkal ne terheljük meg őket, hogy otthon *érkezésök legyen* a háztartási munkálatok végzésében segédkezni, apróbb teendőiket önállóan is ellátni s ilyképen a háziassághoz lassankint *hozzászokni*. Mindezekre magunk is buzdítsuk őket. Nyújtsunk a leányoknak alkalmat a fehérnemű- és fölső-ruhavarrás tökéletes elsajátítására; a természeti tudományok s a háztartástan tanításánál pedig legyünk tekintettel azok szerepére és gyakorlati alkalmazására a háztartás vezetésénél.

Alkalmazva már most a polgári leányiskola nevelésoktatását a női természet és élethivatás követelményeihez, valamint a növendékek szüleinek társadalmi állásából folyó életkörülményeihez, annak megállapításánál *a következő vezérelvek* lesznek irányadók:

1. Az oktatás első sorban is a kedélyképzést, a nemes érzelmek ápolását és az erkölcsi tökéletesedést tűzze ki czélul.

2. Folyton szemmel tartandó a szép, jó és magasztos iránti érzék ápolása, valamint az eszményi tartalom fejlesztése.

3. Legyen a módszer elemi és szemlélhető. Az oktatás fűződjék mindenkor konkrét fogalmakhoz; lehetőleg kerülendő minden, a mi abstrakt.

4. Különös figyelem fordítandó a női természetben rejlő fölszínesség és elfogult gondolkozás *ellensúlyozására* a gondolkozási tehetség folytonos fejlesztése, a tanultak alapos begyakorlása s az elsajátított ismeretek rendezése által.

5. Szoktassuk a leányokat szerénységre, szorgalomra és munkásságra, nyújtsunk nekik alkalmat a háztartási munkálatok és a ruhavarrás elsajásítására és megkedvelésére, sajátíttassuk el velök mindazon gyakorlati természettudományi ismereteket, melyek a háztartás okszerű vezetéséhez megkívántatnak.

Miután a fennebbiekben fölsoroltam volna a polgári leányiskolák nevelésoktatási rendszerében a női jelleg követelményeit, méltassuk már most *az egyes tanítási tárgyakat a nőképzésre irányuló fontosságuk* szerint.

1. A nyelvoktatás.

Ha a nyelvi oktatásban a megfelelő módszert alkalmazzuk, méltán nevezhető az — mind alaki, mind tárgyi szempontból — a leányiskola *legfontosabb* tanítási tárgyának. Eltekintve attól, hogy az olyanannyira szükséges értelmes és szép olvasást, a helyes írást és fogalmazást, a különféle levelek írását és a polgári ügyiratok készítését, a költői műfajok s a nevezetesebb költők ismeretét épen *általa* sajátítják el a növendékek: kiváló jelentőséget kell tulajdonítanunk *alaki képzőhatásának*, melylyel a növendékek kedélyi, erkölcsi és értelmi képzését előmozdítja. Nem tehetek róla, de én oly nagy fontosságúnak tartom az olvasmánytárgyalások alaki képzőhatását, hogy szíves örömmel emelném a nyelvtani órákat a jelenlegi óraszám kétszeresére. Megjegyzem azonban, hogy a nyelvtant a legszűkebb körre kívánom szoritani, míg a költészettanból épenséggel csakis annyit kívánok tanítani, a mennyi a költemények helyes megértéséhez és öntudatos élvezéséhez okvetlenül szükséges. Minél

kevesebb theoria; *minél több, tervszerűen megválogatott prózai olvasmány és költemény tárgyalása!* Rendszeres irodalomtörténet tanításáról szó se legyen. Az újabbkori költők néhány alkalmas költeményének tárgyalása kapcsán az illető költő életrajzának és működési körének főbb momentumai végezendők. A mellett legfőbb törekvésünk oda irányuljon, hogy a növedékekben *érdeklődést keltsünk* a költői művek olvasása iránt s hogy őket a szépirodalmi termékek élvezésére képesítve, a kedélyi képzés ezen fő-fő tényezőjét számukra *mintegy életszükséggé* tegyük. S ha ezt elérjük, akkor a nyelvi oktatás az iskolai nevelésben kétségkívül a női jelleg követelményeinek egyik sarkalatos tényezője.

2. Történet.

A nyelvi oktatás mellé — mint a kedélyi nevelés egyik kiváló eszköze — méltán sorakozik a történelmi oktatás. Tág tér nyílik itt az érzelmi világ fejlesztésére, a szép, jó és magasztos iránti érzék fölkeltésére, az eszményiség ápolására, valamint a jellemképzés előmozdítására. Magától érthető, hogy az oktatási eljárást úgy kell megszabnunk, hogy *a fennebbi czél elérését biztosítsuk.* Nem lehet itt szó rendszeres világtörténelem tanulásáról. Élet- és jellemrajzok, művelődési viszonyok tárgyalása s azokkal kapcsolatosan a korszakos események megismerése: ezek kellenek a nőnevelési iskolákban. A *hazai történelem* oktatásánál kiváló súly fektetendő a honleányi érzelem ápolására, nemzetünk jeles tulajdonainak feltüntetésére s azon történelmi események vázolására, melyek méltán képezik nemzetünk büszkeségét, s oly nagy számmal tárulnak elénk ezeredéves történetük folyamán.

3. Földrajz.

Ha meg akarunk győződni e tanítási tárgy kiváló *alaki képző erejéről,* úgy kezdjük meg az oktatást a szülőföldismével, tárgyaljuk ennek természeti viszonyait a kirándulásokon nyert szemléletek alapján, mutassuk ki a természeti viszonyok, az éghajlat, a termények és a lakosság foglalkozása közötti összefüggést, szóljunk a község, járás és megye politikai szervezetéről, a közigazgatás és igaz-

ságszolgáltatásról, haladjunk azután *ilyképen* tovább a szomszédos vidékekre, az országra, a határos államokra, Európára, a többi világrészekre, az egész földre, a csillagokra, a világegyetemre; alkalmazzuk az oktatás minden fokán *az összehasonlítási módszer elveit*, emeljük ki a kiválóbb vidékek természeti szépségeit, a népek dicséretre méltó erkölcsi tulajdonságait, életviszonyaiknak tanulságos jelenségeit, kimagasló erényeiket: s meg fogjuk érteni a földrajzi oktatásnak *a nőnevelésben való fontos szerepét*. Magában világos, hogy a nevek és számok halmazának ismerete nem bir fontossággal. Annál nagyobb jelentőséggel bír azonban mindazon események fölemlítése, a melyek valamely névhez avagy évszámhoz fűződve, a serdülő leányok kedélyi s erkölcsi világának gyarapításához *érdemlegesen* hozzájárulnak.

4. Természettudományok.

Az állat- és növényvilágban nagy számmal találhatók olyan jelenségek, a melyeknek tárgyalása valósággal megragadja a növendékek lelkületét. Vessünk csak egy futó pillantást a bennünket környező és életviszonyainkkal sokszoros összeköttetésben álló lényekre s legott meggyőződést szerezhetünk arról, hogy a szervi világ életkörülményeinek megfelelő tárgyalása, mind a kedélyi, mind az erkölcsi nevelésnek egyik hathatós eszköze. Mennyire tanulságos az állati s növényi egyedek táplálkozása, életmódja és a szervezet alkotása közötti szoros *összefüggés!* Hát még az állatok lelki életének számtalan jelenségei: a háladatosság, hűség, ragaszkodás, türelem, szorgalom, kitartás, a kicsinyek önfeláldozó gondozása. Nemkülönben a társasan élő rovarok életmódja, munkafelosztása; a házi állatoknak az emberhez való viszonya, stb.

Nem kevésbbé hatnak a növendékek kedélyvilágára a szemük láttára szüntelenül végbemenő *természeti tünemények*, azok lefolyásának törvényszerűsége, ha azokat a megfelelő magyarázatokkal kísérjük.

Ilyképen a természetrajzi, fizikai és vegytani oktatás szintén *fontos tényezője a lelki művelődésnek*. Tárgyi fontosságát tekintve elégséges egyszerűen csak utalni ama nevezetes szerepkörre, a me-

lyet a gyakorlati életben előforduló termények, a fizikai és vegyi folyamatok ismerete *a háztartás vezetésében és a gazdasszonykodásban* betölt. Nélkülözhetetlenek továbbá a természeti ismeretek az emberi élet- és egészségtan megértéséhez. Hogy azonban a természeti tudományok tanítása az iskola női jellegének követelményeit szintén csak akkor elégítheti ki, ha a tanítási anyag megválasztása s az oktatási módszer a női természet-, élethivatás- és a gyakorlati élet kívánalmaihoz van alkalmazva: az magában világos.

5. Számtan.

A számolás tanításának a női jelleg követelményei szempontjából első sorban *gyakorlati jelentősége* van, s csak másodsorban alaki képzési fontossága. A gyakorlati életben fölmerülő polgári számolási míveletek ügyes és biztos megfejtése, fejben és számjegyekkel: ez a számtani oktatás főczélja. Az *alaki képzés* szempontjából különösen annyiból van jelentősége, a mennyiben hathatós tényezője a komoly gondolkozás gyakorlásának; alkalmul szolgál továbbá a cselekvésben való pontossághoz és alapossághoz való szoktatásra, a rend és takarékosság iránti érzék fejlesztésére, valamint a nemzetgazdasági elvek megismerésére.

6. Háztartástan.

A mennyiben a háztartási oktatásnak föladata a növendék leányokat arra képesíteni, hogy a háztartási és gazdasszonykodási munkálatokat *okszerűen* végezhessék: mindenesetre jellemző szakoktatási tárgya a polgári leányiskolának. Nagy fontosságot kell tulajdonítanunk e tanítási tárgy alaki képzőhatásának, a mennyiben általa a gazdasszonyi hivatás kiváló jelentősége, a munkásság, takarékosság, helyes beosztás, egyszerűség, tisztaság, rendszeretet stb. iránti érzéket *növeljük*.

7. Női kézimunkák.

Valamint a háztartástan, úgy a női kézi munka-oktatás is jellemző tanítási tárgya a leányiskolának. *Gyakorlati fontossága* mellett ennél is figyelembe veendő *alaki képző ereje*, melylyel a fenneb-

bieken kívül különösen az ízlés és a szépészeti érzék fejlesztéséhez, valamint a munkakedv fölébresztéséhez járul. Mivel a női jelleg követelményeinek egyik legelső tárgya, szükségtelen jelentőségéről hosszasabban szólani.

8. Rajzolás.

E tanítási tárgy a kézi ügyesség és szemmértek gyakorlásának, az ízlés és a szépészeti érzék fejlesztésének leghathatósabb tényezője. Épen ezért az iskola női jellege — megfelelő módszer követése esetén — kiválóképen kifejezést nyer a rajzoktatás által. Jelentőségét fokozza még ama körülmény, hogy a rajzolási képesség egyúttal a kézimunka-oktatás szolgálatában áll, nemkülönben abbeli föladata, miszerint a mértani alapfogalmakat a leánynövendékek általa sajátítják el.

9. Éneklés.

Mint a kedélyképzés fontos eszközét voltaképen az első hely illeti meg az énekoktatást a leányiskola tanítási tervében. Az ének és zene — mint a szív beszédje, az iskolai és házi foglalkozás ok éltető eleme — munkálkodás közepette *a növendékek üdülésének forrása*. S különösen a női nem lyrikus természete *fogékony* olyannyira a zene iránt. Azonban nem művészeti produkciókról van itten szó. A növendékek hangja egyszerű, kedves dalok begyakorlása útján fejlődve, majdan a családi körben gyönyörködtető s éltető faktorként fogja kitölteni az üres időt. Nem énektant is zeneelméletet, hanem *énekelni* tanuljanak a leány-növendékek.

10. Testgyakorlás.

Mint az egyenes testtartás, testi ügyesség, szabályszerű testmozgások és az izomerő gyakorlását eszközlő tanítási tárgynak, a növendékek testi épségének és egészségének fentartása és gyarapítása szempontjából szintén helyet kell foglalnia a leányiskola tanítási tervében.*

* A vallás- és erkölcstant nem vettem fel a tantárgyak sorába — még pedig sok oknál fogva, melyek közül csak egyet említek. A vallás- és erkölcstan fölötte áll valamennyi tantárgynak s nem is tudok megbarátkozni azzal a gondolattal, hogy egyszerű tantárgynak tekintessék. Az egész nevelésoktatást a vallás-erkölcsi nevelésnek kell áthatnia. Eltető szelleme az minden tantárgynak, de nem lehet azoknak társa, még kevésbbé vetélytársa, a mivé sokan félszeg buzgóságból sülyesztik.

A mi az oktatási *módszert* illeti, legyen az elemi és szemléltető; az ismeretközlés fűződjék konkrét fogalmakhoz, kerüljünk mindent a mi abstrakt; e mellett különös figyelem fordítandó a gondolkozási tehetség fejlesztésére s a tanultak alapos begyakorlására, valamint arra, hogy a nevelésoktatás *első sorban* a kedélyképzést, a nemes érzelmek ápolását, az erkölcsi tökéletesedés előmozdítását, a szép, jó és magasztás, nemkülönben az eszményi iránti érzék fölkelését tűzze ki célul.

A tanítási anyag *megválasztásánál és földolgozásánál* a fennebbiek mellett szigorúan szemmel tartandó, hogy nem tudományosan képzett nők, hanem értelmes, hivatásukért lelkesedni s azt sikerrel betölteni tudó *honleányok* és *háziasszonyok* nevelése a tulajdonképeni czél.

Ezek után áttérhetünk közelebbi föladatunk megoldására, azaz a szerény értekezésünk czimeül kiírt kérdés megfejtésére: *eléggé női jellegűek-e polgári leányiskoláink?*

(Kis-Marton.) KRAMMER JÓZSEF.

AZ EÖTVÖS-ALAP ÜNNEPE.

(1886. február 2.)

Eötvös halála napjának évfordulóját a magyarországi tanítók a kegyelet ünnepévé avatták. E napon tartja meg már évek óta az *Eötvös-alap* központi gyűjtő és kezelő bizottsága is a maga évi, beszámoló gyűlését; — s midőn összegezi az eredményeket, a melyek a kartársi szeretet és jótékonyság forrásaiból fakadtak, egyúttal hálával adózik ama nagy szellemnek, a ki buzdító szavaival, példaadó tetteivel e források kincseire, áldásaira figyelmeztetett. Az Eötvös-alap emez évi ünnepét az idén is az Andrássy-uti állami tanítónőképző intézet nagy termében tartották meg s ha az egybegyülekezett közönség ezuttal a rossz időjárás miatt nem is volt oly számos, mint más években, az egyszerű szép ünnep megható voltán nem esett csorba e miatt. A budai pedagógium növendékeinek gyönyörűen előadott karéneke után *Péterfy Sándor*, a gyűjtő bizottság elnöke rövid beszéddel megnyitván az ünnepet, átadta a szót *Lakics Vendel*, fővárosi ig. tanítónak, a ki egy szépen kidolgozott beszédben dicsőítette Eötvös emlékezetét. Lapunk szűkre fogott terjedelme nem engedi meg, hogy a beszédet egész teljességében közöljük. A lényegtelenebb dolgok elhagyásával, de megtartva a szebb s fontosabb helyeket, ime e beszéd lehetőleg hű kivonata:

*

Tizenöt évvel ezelőtt, mint a szülőjevesztett gyermek mély gyászba borulva, könyes szemekkel álltuk körül ravatalát és fájt bennünk a lélek, hogy itt hagyott. Az egész nemzet megsiratta őt, de a fájdalomból a legnagyobb rész a néptanítóknak jutott, mert

atyánkat és mesterünket, barátunkat és pártfogónkat vesztettük el benne, a ki helyettünk tett és érettünk dolgozott. Szent kötelességünk, hogy hálánkat lerójuk iránta s halálának évfordulóján gyászünnepet üljünk.

A hála és lelkesedés órája ez is, melyben ma egybegyűltünk, hogy tizenegyedszer hirdessünk pályázatot azon alapból, melyet halhatatlan Eötvösünk nevéről nevezünk, melyet a néptanítók saját filléreikből raktak össze saját véreik, a magyar néptanítók és azok özvegyei és árvái könyeinek letörlésére.

A jótékonyság e nemének gyakorlására is Eötvös József báró nevelt és tanított bennünket; az Eötvös-alapban állítunk mi szobrot a halhatatlan szellemnek, s ha megértve őt azon munkálkodunk, hogy «*eszméinek győzedelme legyen emlékjele.*»

S mik voltak ezek az ő eszméi, a melyekkel emléket óhajtott állítani magának, s a melyekért a míg élt oly törhetetlen lelkesedéssel küzdött? Csak ama eszmék közül emelek ki nehányat, a melyeknek az életbe oltása javarészben nekünk jutott feladatunkul...

«Visszaszerezni Magyarország törvényes önállását, reformálni az ősi alkotmányt, kifejteni a haza szunnyadó szellemi és anyagi erejét.» Ez volt az ő jelszava, melyet a nemzet is magáévá tett. Nagy művében, «a XIX. század uralkodó eszméiben» kifejti Eötvös, a ki nemzete sorsát mindig az emberiség nagy érdekeivel szerette összekapcsolni, hogy «az *egyenlőség* csak eszköz, hogy mindenki a *szabadság* élvezetéhez jusson; a *nemzetiség* pedig az egyéni szabadság elvének alkalmazása egész nemzetekre.» S az egyenlőség, szabadság és nemzetiség eszméit amaz években fejtegette Eötvösünk az ő gondolatainak ideális szárnyalásával és ellenállhatatlanul meggyőző erejével, mikor az abszolut hatalom a magyarral szemben azoknak sem egyikét, sem másikát el nem ismerte, sőt lábbal taposta. S az idő azoknak adott igazat, a kik az eszméket hirdették, szolgálták. Az 1867-ki kiegyezésben a nemzet visszavívta elkobzott alkotmányát; a felelős magyar miniszterium megalakult s abban Eötvös is elfoglalta helyét, átvevén a vallás- és közoktatásügyi tárcza vezetését, melyet 1848-ban is ő gondozott. «Még egyszer láttuk őt

a miniszteri széken, hogy megindítsa közoktatási és közműveltségi ügyeinket, melyekért senki szive nem dobogott hőbben mint az övé.»

Első gondja volt mindjárt miniszterségé kezdetén, hogy *népnevelési egyesületeket* alakítson, mert meg volt győződve arról, hogy a *népnevelés ügyének csak úgy adható gyorsan és nagy lendület, ha azt a nemzet társadalmi úton is felkarolja* s ha kormányt e téren való törekvésében a nagy közönség érdeklődése és tettleges részvéte támogatja. Ebbeli törekvésében csalódnia kellett. Még az elfogulatlanabbúl gondolkozóknál sem sikerült erélyesebb tevékenységet ébresztenie. Alig 20—24 egyesület alakult csupán. Bár e csalódás fájt Eötvösnek; az ő érdeme mégis, hogy oly általános és nagy mértékű érdeklődést támasztott a népnevelés iránt, a minő Magyarországon még soha sem volt.

Még inkább óhajtván ezt fokozni, s hogy a tanítók képzettségét és műveltségét is emelje, a «*Néptanítók Lapja*» című nevelés-oktatási szaklapnak szerkesztését és államköltségen való kiadását rendelte el. Az 1868. februárban kiadott első számban az első czikket maga Eötvös József báró, közokt. miniszter írta!

Minden téren megindítván az akcziót, végre a népoktatási törvény megalkotására került a sor. Az 1868. év örökre emlékezetes marad a magyar néptanítók előtt. Ez év tavaszán állapíttatott meg véglegesen a népiskolai törvény szövege. A javaslatnak tárgyalása az országgyűlésen nagy küzdelmeket, heves harczokat támasztott; de Eötvös József báró, az ideálista, a költő, a hatásos szónak, a nagy gondolkodó, a bölcs államférfiú minden ellenzést legyőzve keresztül vitte, hogy a törvény 1868. deczember 8-án szentesítve lőn. Vannak e törvénynek, főkép most már, hiányai; de tizennyolcz évi tapasztalat megtanított bennünket arra, hogy e hiányokat miképen lehet és kell pótolnunk anélkül, hogy a törvény szellemén és alapintézményein — melyek népoktatásunk szerencsés fejlődésének legbiztosabb alapját képezik — csorbát ejtenének.

Azalatt míg a népoktatás vagy érdekeinek harczát vívta, nem felejtkezett meg a néptanítók anyagi helyzetéről sem. Azon felül, a mit az új törvény által tett érdekükben, évenként ezreket fordított

a nyomorral küzdő tanítók és elhagyottan maradt hozzátartozóik segélyezésére. Tudjuk, hogy e segélyezés körül sok hiba történt, s hogy az korántsem nyujthatott írt minden sebre: de tudjuk azt is, és hálával ismerjük el, hogy Eötvös nemes intencziói, ha anyagilag nem is, erkölcsileg annál nagyobb sikert arattak s nem feledhetjük, hogy ép az ő példája volt az, a mi a tanítókban a maguk segélyezésének elvét, erejét felébresztette és tettekre serkentette. Élő tanúság erre alapunk, a mely az ő nevét viseli, az ő szellemének szülötte, az ő megkezdett munkájának folytatója.

Életének hátralevő éveit a meghozott új törvény végrehajtása foglalta le főképen. Nem volt ága a nemzeti nevelésnek a tanítóképzőtől a kisdedóvókig, a mely figyelmét, gondoskodását kikerülte volna. Meg volt győződve arról, hogy «a törvényhozásnak a közmüveltség emelésére vonatkozó kötelességei között a népnevelés áll első helyen»; hogy «a müveltség fája csak ott nő magasra, a hol annak gyökerei szélesen terjednek el», s hogy «a népnevelés elterjedése szükségkép maga után vonja a magasabb müveltséget». Nem hallgatta el, hogy «a nevelés ügyében nagyon hátramaradtunk, s hogy nagy fáradtságra és türelemre lesz szükségünk, mielőtt azt, a mit az előrehaladt népek már elértek s a mi után nekünk is törekednünk kell, csak meg is közelíthetjük,.. mert a nevelés ügye olyan, a melynél pillanatnyi lelkesülés csak keveset tehet.» Szerinte «a nevelés csak annyiban éri el czélját, a mennyiben az élet viszonyainak megfelel. Minden egyén csak akkor töltheti be helyét a társadalomban, ha úgy neveltetett, hogy képességei azon jogoknak és kötelességeknek felelnek meg, melyek társadalmi állásából következnek.» Nyiltan hirdette, hogy «mindaddig, míg a polgároknak egy része a müveltség oly alacsony fokán áll, mely őt a politikai jogok élvezésére képtelenné teszi, addig az egyenlőség állhat a törvényben, de nem létezik az életben; ezért a politikai jogok kiterjesztésére csak akkor működünk sikerrel, ha a nevelés által minél többeket e jogok élvezésére képesekké teszünk.» Hátra maradásunkat pirulás nélkül vallhatjuk be, mert okai nem mi magunk vagyunk. «Csak egy mód van — úgymond, — a mi által nemzetünk jövőjét biztosíthatjuk s hozzá méltó állást vívhatunk ki számára és ez abban

áll, hogy nemzetünk műveltségén dolgozzunk, mely napjainkban még a csatamezőn is határozó.»

Igy oktatta Eötvös József nemzetét az ő bölcsesége, nemes szive sugallata szerint. Húsz éves korától haláig szolgálta hazáját; egész életét nemzetének szentelte s a szó legnemesebb értelmében nemzetének, a magyar népnek nevelője volt. Ezért a néptanítók hálája a nagy férfiú iránt a nevéről nevezett Eötvös-alapban nyilvánúl leginkább. Tizenegy évvel ezelőtt teremtette meg ezt a hála és szeretet. Hirdesse sokáig a nagy Eötvös nevét, áraszsza el jótékonyságának éltető melegével azokat, a kikért Eötvös hosszú éveken át küzdött, s a kiket ő nemes szivével oly állandóan, oly igazán szeretett!

*

A tetszéssel fogadott ünnepi beszéd után *Luttenberger Ágost* olvasta fel kimerítő titkári jelentését, melyből a következőket közöljük:

A lefolyt és most megkezdett év az Eötvös-alapra nézve különösen azért bir fontossággal, mivel eddigi bizonytalannak nevezhető állapotából ezen idő alatt jutott el végleges szervezkedésének révébe. Az alapszabályok, melyek az intézmény működésének a jövőben követendő irányát megjelölik, részleteikben nagyobbára újak; valamint újnak mondható — legalább részben — azon testület is, a mely az intézmény ügyeinek vezetésére ezentúl hivatva van. Csupán két dolog nem változott az Eötvös-alap körül: egyik ama *czél*, melyet ez maga elé tűzött, a másik ama lelkes buzgalom, melyet a bizottság tagjai s az intézmény egyes pártolói a czél megközelítése iránt állandóan tanusítanak. Ezen odaadó buzgalomnak, ezen lelkes pártolásnak köszönhető, hogy az eredmény a jelen évben is annyira megnyugtató . . .

Mellőzve a titkári jelentésben részletesen felsorolt okmányokat stb. a mult évi pénztári állapot a következő volt:

I. Bevett az Eötvös-alap pénztára az 1885-ik évi január 25-étől az 1886-ik évi január 24-ikéig:

1. Az 1884-dik évről áthozott tiszta jövedelem alakjában	2842	frt	56 krt
2. Az 1885-dik évben begyűlt tagsági díjakban	1522	«	27 «
3. Az 1885-dik évben befolyt államsegélyben	1800	«	— «
4. Az 1885-dik évben befolyt kisebb adományokból	906	«	12 «
5. A tőkésített vagyon kamataiból bevett	972	«	86 «
6. Költségekre befolyt	2	«	75 «
A bevétel összege volt tehát	8046	frt	56 kr.

II. Kiadott az Eötvös-alap a lefolyt 1885-dik évben:

1. Ösztöndíjakra fordított —	2400	frt	— krt
2. Segélyösszegek czímén kiadott	924	«	— «
3. Tőkésített vagyonához csatolt	1570	«	— «
4. Nyomtatványokra kiadott	263	«	43 «
5. Két vidéki tanító egyetemünkön tanuló fiának, kik az alap irodájában segédkeznek, fizetett	225	«	— «
6. Pénztárnok kiadása volt	3	«	71 «
7. Elnöki kiadás levelezésre és egyéb apróbb dolgokra	90	«	— «
8. Szolgáknak adott az alap	26	«	— «
9. Más aprólékos pénztárnoki kiadás tett	6	«	26 «
A kiadás összege tesz összesen	5508	frt	40 krt.

Maradt tehát ezen 5508 forint 40 kr. kiadást a 8046 forint 56 krajczár bevételből levonva 2583 frt 16 kr. tiszta évi jövedelem, mely összegből az alapszabályok értelmében 230 frt átadandó a «Tanítók Országos Árvaházának»; 920 frt az Eötvös-alap tőkésített vagyonához csatolandó és ösztöndíjakra és segélyösszegekre fordítandó 1350 frt; 38 frt 15 kr. pedig az 1886-ik évi bevételekhez számítandó.

Az Eötvös-alap tőkésített vagyona jelenleg	21,783	frt	63 kr.
Ezen összeghez számítván az 1885-dik évből megmaradt tiszta jövedelmet azaz	2,528	«	16 «
Valamint a két alapító levélben létező	700	«	— «
Kitünik, hogy az Eötvös-alap összes vagyona	25,021	frt	79 kr.

A pénztári állapot ismertetése után a titkári jelentés visszatekint azon jótéteményekre, melyeket az alap fennállása óta kiosztott. Az Eötvös-alap — úgymond — tizenegyéves fennállása óta *mindössze 19079 frtot osztott ki ösztöndíjak és segélyösszegek alak-*

jában 249 tanítói család között (Ezen 249 család közt volt 107 róm. kath., 51 ágost. ev., 42 ref., 4 gör. kath., 4 unitárius és 31 mózes vallású) *és 1920 forintot* adott szintén segélynek nevezhető formában azon vidéki kartársak egyetemünkön tanuló fiainak, kik az alap irodai teendőiben segédkeztek; e mellett *515 frt 20 krt* nyújtott az árvíz-károsult tanítóknak az inség enyhítésére. *Így tehát mindössze 21,514 frt 20 krt adott az alapszabályokban megjelölt célokra s ezen felül 22,223 frt 63 kr. alaptőkét is szerzett!*

A mely intézmény ily jótékonyságot birt aránylag rövid idő alatt kifejteni s a jótékony egyesületek között ily kiváló helyet vívott ki magának: annak életre termettségében és nagyrahivatottságában ma már csak a kislelküség kételkedhetik. Nem, az Eötvös-alap fája nem fog elhervadni! Adja isten, hogy minden év újabb és újabb termőágat fakaszszon rajta a részvét és az áldozatkészség éltető sugaránál!

*

Rendesen a pályázatok kikirdetése is a február 2-ki ünnep tárgyát szokta képezni; ez alkalommal a gyűjtő és kezelő bizottság nem volt még abban a helyzetben, hogy a végleg megállapított pályázatokat kihirdethette volna. Ez azonban legközelebb meg fog történni s akkor értesíteni fogjuk róla olvasóinkat.

Az ünnepet *Peterfy Sándor* elnök rövid beszéddel zárta be; köszönetét fejezte ki a közönségnek megjelenéséért s különösen a jelenlevő képzőintézeti fiatalságot lelkes szavakkal buzdította, hogy ha majdan kilépnek az életbe, gondosan ápolják Eötvös szellemi örökségét s legyenek az Eötvös-alapnak buzgó pártolói és terjesztői.

EGY RÉGI KÖNYV A KÉZIMUNKA-OKTATÁS MÓDSZERÉRŐL.

Századunk első felében nem tartozott a ritkaságok közé az hogy a legnagyobb tudósok, sőt még a *főurak* is foglalkoztak a ép-n oktatásügygyel, a népnevelés egyik-másik kérdésével.

Azon főuraink közül, a kik századunk elején tért foglaltak a pedagógiai irodalom mezején, ez alkalommal *Karacsay Fedor grófról* emlékezünk meg, a ki 1819-ben száz nyomtatott oldalra terjedő könyvecskét írt és adott ki azon czélból, hogy megismertesse a magyar főurakkal és a vagyonosabb nemességgel az akkoriban európaszerte magasztalt «*Bell-Lancaster-féle iskolai rendszert*» és arra buzdítsa honfitársait, hogy a népnevelésügyet az ily iskolák felállítása által emeljék ki elhagyatott állapotából. Művét a lelkes főúr egykori egyetemi tanítóinak és a piaristák iskolai igazgatójának ajánlotta s német nyelven tette közzé — hogy azok is elolvashassák, a kikhez szólani akart. A kis könyvecskét a legtisztább hazaszeretet szelleme lengi át. Szintén hihetetlennek véljük olvasás közben, hogy egy császári királyi ulánus-kapitány által 1819-ben írt könyv van kezünkben.*

A *Nagy-Idán* kelt pedagógiai könyvecske *előszóból*, több részből összeillesztett *bevezetésből*, *négy fejezetből* és egy *függelékből* áll. Reánk nézve legérdekesebb az előszón kívül a műnek *függeléke*, a mely a női kézi-munka oktatásának azon módszerét mutatja be

* Vályeszáky Karacsay Fedor gróf 1787-ben született. Miután tanulmányait a pesti egyetemen befejezte, a katonai pályára lépett. Több tudós társaságnak volt tagja s néhány igen becses munkát írt. Értekezéseinek egy része a *Tudományos gyüjteményben* látott napvilágot s utoljára azon levelével kereste fel a magyar tudományos akadémiát, a mely az 1883. évi Akadémiai Értesítőben jelent meg.

tüzetesen, a melyet Párizsban egy jótékony egyesület által fentartott s a Bell-Lancaster-féle rendszert követő népes leányiskolában sikerrel alkalmaztak évek hosszú során át. Ezen ismertetéssel kapcsolatban a Bell-Lancaster-féle iskolai rendszernek a leányiskolákban való alkalmazásáról a következőket ajánlja:

Az elemi oktatás körében általában nem szükséges a fiúk és a leányok tanítására nézve valami nagy különbséget tennünk; a Bell-Lancaster-féle leányiskolákban oly módon kezelhetjük az olvasást, írást és a számvetést, mint a fiúknál. *A leányok számára felállítandó iskolákban azonban a fősúlyt a női kézimunkákban való jártasság kifejtésére kell fektetnünk;* ugyanazért a leányiskolák padjainak készítésénél és fölállításánál figyelemmel kell lennünk arra, hogy azok ezen czélnak is megfeleljenek.

Hogy mikor kell a leánykákat a női kézimunkákra tanítani a népiskolában, mennyi ideig kell őket naponként foglalkoztatni, erre nézve különféle a vélemény. Rendesen délelőtt s délután is rá fogják őket a kézimunkára s legtöbbnyire ép e miatt igen kevés idő jut az írás, olvasás és számolás megtanulására. Sőt van egy-két olyan leányiskola is Franczia ország fővárosában, a melyben a növendékek reggel hét órától este nyolcz óráig az egész napot az iskolaépületben tölthetik. Ezen iskolák különösen az olyan munkások gyermekeire nézve igen üdvösek, a kik maguk is egész napon át idegen helyen kénytelenek lenni. Az ily iskolák arról is gondoskodnak, hogy a leánykák ebédet is kapjanak az intézetben. Ilyen leányiskola a *Paulai szt. Vincze* nevét viselő intézet. Azon szülők, a kik leánykáikat ezen intézetbe adják, egyuttal arra is kötelezik magukat, hogy őket abból bizonyos idő előtt ki nem veszik. A nevezett leányiskolában a leányok kitünő varrónőkké képeztetnek ki s míg az iskolába járnak is, szép összeget keresnek kezük munkájával, a melynek egy része az iskola fentartásának költségeire fordíttatik, a másik része pedig a szülőknek adatik át. A nőegylet tagjai folytonosan el tudják látni ezen iskolákat kézi-munkákkal.

Közönségesen az elemi iskolákban a varrást, a kötést és a könnyebb fajta hímzéseket gyakorolják a növendékek és kellő figyelmet fordítanak arra, hogy ne csak az oly női kézimunkákban gyakorol-

ják magukat a leánykák, a melyeknek csupán a városokban van keletük, hanem az olyanokban is, a melyeket a falusi nép is megfizet. A kezdők számára minden ilyen iskolában viselt fehérneműekből vagy másféle ruhadarabokból szabdalt hat négyszöghüvelyknyi kis szalagokat használnak, a minőket ingyen szereznek be a nőegylet tagjai. A fehér színű szalagokra piros vagy kék színű czérnával öltögetnek a leánykák az eléjük adott minta-kendőcskéken látható öltéseket utánozván. Azt tartják hogy ez a módszer kevésbbé rontja a szemet és feltünőbbé teszi a hibákat. Az egyes csoportok fokozatosan nehezebb és nagyobb ügyességet követelő munkában gyakoroltatnak.

A kézimunka tanítása közben is épúgy csoportokba osztatnak a növendékek, mint az olvasás, írás és a számvetés gyakorlásánál. *Az egyes csoportokba azok soroztatnak, a kik egyenlő képzettséggel és ügyességgel bírnak.* Minden egyes csoportot *két fölvigyázóra* biz a tanítónő, a kiket az iskola legügyesebb növendékei közül szemel ki. A midőn az olvasási, irási avagy a számolási gyakorlatoknak végével a növendékek kellő ideig bizonyos mozgásokat tettek felvigyázóik vezetése mellett, a tanítónő megadja kis csengetyűjével a *jelt* arra, hogy a leánykák a varrási gyakorlatoknak megfelelő csoportokra oszoljanak. Erre aztán minden egyes csoport a maga *első felvigyázójának* vezérlete alatt a saját padjához siet és a növendékek mindegyike elfoglalja a számára kijelölt számú padban azt a helyet, a melyre az ő száma föl van jegyezve.

A csoportokat a tanteremben rendesen úgy helyezik el, hogy a tanítónő emelvényéhez legközelebb álló padokba a gyöngébb munkásokat, a legtávolabb esőkbe pedig a legügyesebbeket ültetik. Minden padba egy-egy csoport kerül s minden ilyen csoportnak *két felvigyázója* van, a kik közül az egyik a padnak egyik végén, a másik pedig a másikon foglal helyet. Az egyik, *az első fölvigyázó* osztja ki a munkát, a munkaanyagot és az eszközöket; a másik addig a rendre ügyel. Ha pedig a munkát minden növendék megkezdte, akkor az egyik felvigyázó a saját ügyességének megfelelő csoportba megy, hogy maga is tanuljon, a másik pedig ott marad a reája bizott növendékekkel és vezeti a gyakorlatokat a tanítónőtől nyert utasítás

szerint mindaddig, míg a másik fölvigyázó őt ebben föl nem váltja, mire aztán ő megy a saját csoportjához dolgozni. Az első felvigyázó a kézimunkaóra végével ismét elfoglalja helyét, beszedi a munkákat, eszközöket, a munkaanyagot és jelentést tesz csoportjáról a tanítónőnek.

Míg a női kézimunka órája meg nem kezdődik, a növendékek kötényeit, eszközeit és a munkaanyagot tartalmazó *dobozok* a tanítónő emelvénye körül elhelyezett állványokon vannak a kellő sorrendben. Minden fölvigyázónak tudnia kell, hogy melyik az ő csoportjának az állványa. Az állványok ugyanazon számokat viselik, mint a csoportok padjai és minden dobozra reá van írva az illető csoportnak és a padhelynek száma *törtszám alakjában*. A *nevező római számmal* jelezi, hogy hányadik padban űl a doboz tulajdonosa, az *arabs számmal jelzett számláló* pedig megmutatja a tulajdonos helyét a padban. Ezért úgy a munkakiosztásnál, valamint a munkabegyűjtésnél rendkívül gyorsan el tudják végezni teendőjüket a felvigyázók minden zaj és rendetlenség nélkül.

Megjegyzendő, hogy a Bell-Lancaster-féle népiskolákban mindennek bizonyos komandószókra, vagy jelekre kell történnie. Bizonyos meghatározott vezénylő jelekre oszolnak a növendékek csoportokra, foglalják el helyeiket padjaikban, végzik a kiszabott teendőket. Maguk a felvigyázók is bizonyos komandószavakkal hívják fel csoportbelieiket a dobozok kinyitására, az azokban legfelül elhelyezett kötények kivételére, felkötésére, a munkaanyagnak és az eszközöknek kiszedésére, az üres dobozoknak visszaszolgáltatására, hogy azokat a felvigyázók a pad mellé elhelyezhessék. Még az egyes növendékek is csupa jelekkel értetik meg fölvigyázóikkal, ha kifogyott valamely munkaanyag vagy ha nem tudnak boldogulni feladatukkal.

Karacsay az ő kis könyvecskéjében ezen apróságosaknak tetsző dolgokra nézve is részletes fölvilágosítást és utasítást ad. Elmondja még azt is, hogy a fölvigyázók asztalfiókjában mindig kell a munkaanyagból és az eszközökből elegendő készletnek lenni, hogy a munkálkodás fenakadást ne szenvedjen! Részletesen közli, hogy minő eljárást követnek a nőtanító és felvigyázók ama napokon, a melyeken a leánykák a hazulról magukkal hozott dolgokat akarják elkészít-

tetni, vagy elkészíteni; mert hetenként egy napon a szülői ház szükségleteinek megfelelő női-kézimunkákkal foglalkozik a növendéksereg.

A fölvigyázók föl vannak arra is hatalmazva, hogy az alájok rendelt csoporthoz tartozó növendékeknek bizonyos jeleket akaszszanak a nyakukba jutalmazás és büntetés czéljából; ezen jelek kemény papirra nyomtatott számokból vagy betűkből állhatnak, s e czédulák zsinórra vannak fűzve. Ha a tanítónő azután végig vizsgálja az egyes csoportok munkásságát, ő is osztogat, de *aranyos jeleket* a kitünő csoportok felvigyázóinak. A kitüntető számokat és betűket egy-két napon át iskolán kívül is viselhetik a növendékek. Ez a fegyelmi eljárás, ha nem is kifogástalan, de czélhoz vezetett az oly népes iskolákban, mint a minők a Bell-Lancaster-féle párizsi leányiskolák voltak, a melyekben nem ritkán száznál több leányka is volt egyetlen egy tanítónő vezetése alatt.

Nem közölhetjük itt a Karacsay-féle könyvecskének függelékét egész terjedelmében; de az egyes csoportok tananya beosztásáról meg kell még említenünk a főbb dolgokat.

A javaslat szerint a száz növendékkel bíró leányiskolákban a növendékek ügyességéhez mérve a tanítást a következő csoportoknak megfelelőleg lehetne végezni.

Az első csoportbeli kis leánykák szegélyeket készítenek; először papírszeletekre, azután vászonszalagokra és kendőcskékre a nélkül, hogy a szegélyeket öltésekkel megcsinálnák. Ezen osztályban csak rövid ideig foglalkoztatják a leánykákat, épen csak addig, míg ezen teendőt jót el nem tudják végezni. *A második csoport növendékei* megtanulják a tűvel való bánást, a czérnának befűzését, a czérnára való csomókötést, a papírszeleteknek és a vászonszalagoknak gombostűkkel avagy férczeléssel való egymáshoz fűzését. Ugyancsak az ezen csoportbeli lánykák tanulják a két vastagabb kötőtűvel való kötést is; készítnek vastagabb gyapjúszálakból harisnyakötőket. *A harmadik csoportban* ellátják már a leánykákat tűvel, gyűszűvel és czérnával s gyakorolják őket a szegésben és a vászonszalagoknak kis kendőkké való összevarrásában; ezen kívül a kötésbeli ügyességet itt is a kellő fokozatossággal fejlesztik, valamint minden más cso-

portban. A *negyedik csoportban* a tűzést és az előöltést tanulják. *Az ötödik csoportban* az angol varrást, szélvarrást s a betűjegyzést durva kanavászon. *A hatodik csoport* behajtott széleket szeg, gomb- és fűzőlyukakat varr. A növendékek a feladatot a köztük kiosztott apró vászondarabokon gyakorolják. *A hetedik csoport* hátraöltést és gombfelvarrást tanul; a növendékekkel addig kezdetik újra meg újra a munkát, mig az helyesen nincs elkészítve. *A nyolczadik csoport* ránczol, behajtott szélű ránczokat varr fel s a ránczolás mindenféle nemében gyakorolja magát. A növendékek ingujjakat és gallérokat kapnak, a melyeken az eféle öltéseket betanulják. *A kilenczedik csoport* mindenféle öltéseket varr, nem véve ki a legnehezebb kézimunkákat sem, egyebek közt tudnia kell egy egész férfi-inget elkészíteni. *A tizedik csoport* virágokat, ékítményeket stb. hímez s mindenféle finom és nehéz munkát készít.

A női-kézimunkaoktatás tananyagának ezen felosztása ma már bizonyára nem talál minden részében a szakértők között helyeslésre, valaminthogy az egész Bell-Lancaster-féle iskolai rendszer fölött is rég kimondta az élet az itéletet; de a miként a Bell-Lancaster-féle rendszernek megmaradt minden hasznavehető eleme a mi mai népiskoláinkban, ugy talán a Karacsay-féle női-kézimunkaoktatásra vonatkozó javaslatnak is vannak oly részletei, a melyeket haszonnal lehetne érvényesíteni leányiskoláinkban, sőt bizonyos vagyok abban, hogy azokat az ügyesebb tanítónők tényleg alkalmazzák is. Ha azonban teljesen elavult dolog volna is az, a mit a lelkes gróf ajánlott, se baj, csak az az ügyszeretet, csak az a nemzeti nőnevelés iránt való lelkesedés ne mulja divatját, a melylyel Karacsay gróf ezen bemutatott kis könyvét irta.

—*y*.

A TERMÉSZETRAJZ TANÍTÁSÁNAK MÓDSZEREHEZ.

(Befejező közlemény.)*

A természetrajzi oktatásnál még egy más lelki tehetség lép működésbe, t. i. az *abstrakczió* A tanuló nemcsak oly képzeteket szerez magának, a melyeknek tartalma és alapja az észrevett állatok, növények és ásványok, hanem oly általános képzeteket is, a melyek a valóságban nem is léteznek, és csak a gondolkodás által jönnek létre, mint pl.: gerenczesek, ízállatok, stb. A tanulókat gyakoroljuk az egyes természeti tárgyak megfigyelésében, összehasonlításában, a hasonló jelek elvonásában és a különbségek elkülönítésében, a mi által az ú. n. felsőbb fogalmak, t. i. a család, rend, osztály, ország fogalmai keletkeznek.

Midőn a tanuló az emlős állatok, a hüllők, vagy pl. az ernyősök és égvényesek közös ismertető jeleit önállólag felsorolja, akkor abstrahál, mert az alárendelt fogalmak különbségeinek kihagyásával a közös jeleket feltalálja és összefoglalja. A természetrajz tanítójának legjobb alkalma van a logika szabályait és törvényeit megmagyarázni és alkalmazni.

A tudományos természetrajzi könyvek a módszeres iskolai természetrajzi könyvektől abban is különböznek, hogy az elsők az osztályok leírására fektetik a fősúlyt, és az egyének, a fajok leírásánál csak a tulajdonképi fajjeleket említik; míg az utóbbiak, t. i. az iskolai, módszeres természetrajzi könyvek csak terjedelmes fajleírásokat közölnek. Ámbár ezen eljárást egészben véve helyesnek tartom, mégis kívánnám, hogy a módszeres könyvek néhány állati, növényi és ásványtani osztályt bővebben és terjedelmesebben írnának le.

* L. az első közleményt a januári füzetben 33—38. l.

A természetrajz történetéből tudjuk, hogy a faj-, az ország- és az osztály fogalmak képződtek legelőször és csak később származtak a család- és rendfogalmak. Hogy a cserebogár állat és rovar, azt már régóta tudják, de hogy ezen bogár a téhelyröpűekhez és az ötízesekhez tartozik, azt csak később határozták meg.

Az emlősök közös ismertető jeleinek száma sokkal kisebb, mint pl. a rágcsálók jeleinek száma; de míg az emlősök osztályához körül-belül 1200 fajt és 75 családot számítunk, a rágcsálók rendjéhez körülbelül 15 család, 200 fajjal tartozik.

V.

A természetrajzi oktatás feladata, hogy a növendékeket necsak a természeti testek megfigyelésében, összehasonlításában (a fogalmak képzésében) gyakorolja, hanem a fogalmak *felosztásában*, rendezésében, a felsőbb, alsóbb és mellé rendelt fogalmak alkotásában is útmutatást adjon nekik. Ha a tanító az egyes állatok, növények és ásványok leírásánál a lényeges és kevésbbé lényeges tulajdonságokat, az általános és a fajjeleket kellőleg bemutatta, ha pl. a nyúl leírásánál a gerinczet, a meleg vért, a tüdőt, a kétkamrás és kétgyomrocsos szívet, az emlőt, a fogazatot, a fület, a két hátulsó hosszú lábat hangsúlylyal említi és mindig kellő helyen hozzá teszi, hogy ezeknél fogva a nyúl állat, gerinczes állat, emlős állat, ujjonjáró állat, rágcsáló állat: akkor 20—30 ilyféle leírás után a tanulók maguk is képesek lesznek, a nyert képzeteket rendezni és felosztani. A felosztás által a képzetek rendezettekké, világosakká és maradandókká lesznek. A felosztás által akarjuk a tanulókat az öntevékenységre, az öngondolkodásra nevelni. Azért czélszerű lesz ugyanazon eljárást követni, melyet a természetrajz fejlődési története szerint a híres nagy természetbúvárok mint pl.: Aristoteles, Linné, Buffon, Cuvier, Werner, Jussieu, Decandolle, Moos, Berzelius stb. alkalmaztak, t. i. a szinthetikai analizis tanmenetét. A tanító szintén az egyes természeti terményeket a közös jelek alapján rendekre, osztályokra és tipusokra fogja összefoglaltatni és később a nyert felsőbb fogalmakat bizonyos szempont szerint alsóbb fogalmakra, t. i. osztályokra rendekre, családokra és fajokra osztályoztatja.

Wundt W. az ő logikájában háromféle módszert különböztet meg a termények felosztásában: 1. *a leíró módszert*, ha csak az egyes tárgyak jeleit, de nem ezeknek egymáshoz való viszonyát veszszük tekintetbe; 2. *a származtató módszert*, melyet akkor alkalmazunk, ha a felosztásnál a tárgyak és a tulajdonságok közti oki viszonyt, a természetszerű fejlődési fokokat és rokonságot veszszük tekintetbe; 3. *a mathematikai v. felbontó módszert.*

Mindenek előtt szükséges, hogy maga a tanító a felosztási elv fölött legyen tisztában. Felosztási elvül lehet egy lényeges vagy lényegtelen, egy külső vagy belső jelet, pl. a szín, a hely, az idő, a haszon, a fejlődés, az ok jelét alkalmazni. A felosztási elv tekintetbe vételével mutassunk be néhány állatot, növényt vagy ásványt és ha ezen felsorolt és leírt állatokat a felosztási elv tekintetbe vételével összehasonlítjuk, akkor némi segítség mellett a tanulók magok is megtalálják a helyes felosztást.

A felosztásnál mindig az indukciót alkalmazzuk és nagyon czélszerű, ha a tanító a bemutatott állatokat, növényeket és ásványokat különböző módon, az az különböző felosztási elvek szerint osztatja fel. A tudományos felosztásnál a genetikai módszert, a fejlődési fokokat használja. A legfontosabb jelek az anatomiai és a fiziológiai tulajdonságok; minélfogva ezeket használjuk fel mint felosztási elvet. A növények főcsoportjainál a szaporodási szervek jeleit használjuk felosztási elvül, mert ezen jelek a leglényegesebbek, a legfontosabbak, ezen szervek czélja nem csak az egyén, hanem a faj fenntartása; az állati osztály felosztásánál már a táplálkozási és mozgási szervek, mint a kevésbbé lényeges jelek szolgálhatnak mint felosztási elv. A családok felosztásánál mémelykor csak a szint, a test nagyságát használják felosztási elvül; de nem szükséges, hogy a felosztás minden tanítási fokon tökéletes legyen, hogy pl. a népiskola 5. és 6. osztályában az állatországot hét állatkörre, minden állatkört az ő osztályaira, és minden osztályt az ő rendjeire feloszszuk. Linné idején az állatokat csak hat osztályra osztották fel; Cuvier 1800-ban az állatországot kilencz osztályra, 1847-ben már négy állatkörre és tizenkilencz osztályra osztotta. Margó Tivadar, budapesti egyetemi tanár az állatországot hét állatkörre, harminczkét

osztályra, százhárom rendre és több ezer családra osztja fel. A fogalmak általában tartalmukra és terjedelmükre nézve változásnak vannak alávetve. Az emlős állat fogalmának tartalmához még mai napig is azon jel tartozik, hogy az emlős állat elevent szül, a legújabb időben pedig a természetbúvárok tapasztalat útján meggyőződtek arról, hogy az emlősökhöz tartozó Ornitirrynchus paradoxus nem szül elevent, hanem tojásokat rak, melyekből éretlen fiak kelnek ki, és ezeket a nőstény emlőiből szoptatja.

A terményeket rendesen három osztályra osztjuk fel, de Häckel jenai tanár már indítványozta, hogy ezen alsóbbrangú állatok és növények, melyek fölött az állattani és növénytani búvárok nincsenek tisztában, hogy mely országba sorozzák, egy külön országba, t. i. a protisták országába soroztassanak, és így lehet, hogy rövid idő múlva a természetrajzi könyvek azt fogják tanítani, hogy a termények nem három, hanem négy országra osztatnak fel.

VI.

Kitünő szellemi gimnasztika az ifjúság számára a növények, állatok és ásványok *meghatározása*. Közönségesen a tanító az ifjúságnak egy példányt mutat a különböző természeti termények közül és elmondja tanítványainak a leírás, illetőleg a jellemző tulajdonságok elsorolása alkalmával, hogy mely osztályhoz és mely családhoz tartozik ezen természeti produktum. Hogy pedig a tanulók képesek legyenek valamely ásványt, valamely növényt, vagy valamely állatot azoknak jellegző tulajdonai szerint megítélni és megismerni, szükséges, hogy a tanító a tanulók előtt egy ezek által eddig még nem látott természeti terményt határozzon meg. A mint pl. az elemi népiskola harmadik és negyedik osztályának tanítványai egyes mondatokat szókra felbontani és az egyes szavakat mondattanilag és etimológiailag elemezni tanulják, épen oly czélszerű, észfejlesztő és érdekes, ha a növendék gyakorolja magát annak felismerésében és bebizonyításában, hogy mely osztályhoz és mely rendhez tartozik valamely természeti termény. A növendékek pl. hoznak az iskolába egy *mezei czingolányt* (cicindela campestris). A tanító ezen bogarat bemutatja és kérdezi, hány részből áll ezen állatnak teste? Hány

lába van ezen állatnak? Micsoda állati osztályhoz tartozik tehát ezen állat? *A rovarokhoz.* De ezen osztályhoz több mint 200,000 faj tartozik, a melyeket nyolcz rendre osztanak fel. Hogy hívják ezen nyolcz rendet? Ezen rovar a lepkékhez tartozik-e? (Nem.) Miért nem? Talán a hártyaröpűekhez tartozik-e? (Nem.) Miért? Minő szájrészekkel bír ezen rovar? (Rágó.) Hány szárnya van és milyen a két mellső szárnya? (Kemények, átlátszatlanok, szaruállományúak.) És milyen a két hátsó szárnya? (Hártyaneműek, átlátszók.) Micsoda rendhez tartozik tehát ezen rovar? *(A bogarak rendjéhez.)* De a természetbúvárok több mint 80,000 bogárfajt ismernek, melyek a lábízek szerint négy alrendre osztatnak fel. Hány lábízet látsz ezen bogár lábain? (Ötöt). Hányat a cserebogár, hányat a szarvasagancsár lábain? (Ötöt-ötöt.) Ezen bogár tehát az *öt láb-izű bogarakhoz* tartozik. Hány ízből állanak a bogár csápjai? (11-ből.) Milyenek lábai? (Karcsúak, futásra alkalmasak.) Hova tartozik tehát ezen bogár? *(A futonczokhoz* [Carabidæ].) Hol élnek álczái? — Hova tartozik tehát ezen futoncz? *(A czingolányokhoz.)* Hol fogtad ezen czingolányt? (Mezőn.) Milyenek tehelyei? (Fölül zöldszínűek, fehér pontokkal.) Ezen czingolány tehát: *A mezei czingolány* vagy Cicindela campestris.

A természeti termények meghatározása tulajdonképen következtetés (szillogizmus), még pedig az általánosról a különösre. Ha a tanuló az osztály, a rend, a család lényeges s jellegző tulajdonságait nem ismeri, akkor hamis tételeket állít fel és hamisan következtet. Néha kiküszöbölés (eliminácziő) által fog következtetni, a mennyiben azt állítja, hogy ezen öt család egy és ugyanazon rendbe tartozik, és hogy ámbár ezen természeti termény tartalmazza ugyan a rendjeleket, de a négy első család jellegző tulajdonságaival nem bír, és azért csak az ötödik családhoz tartozhatik. Némelykor a tanuló hasonlatosság (analogia) által következtethet. Én többféle ily családot ismertem és figyeltem meg, melyek ezen jellegző tulajdonsággal bírtak. Ezen természeti termény is bír ezen jellegző tulajdonsággal, következésképen ez is ezen családhoz tartozik.

Magától értetik, hogy a tanítónak rá kell vezetnie növendékeit, miképen kell a meghatározandó és megrendezendő terményt meg

figyelni és leírni, miképen kell az ezekhez szükséges segéd-eszközöket, mint pl.: a nagyító üveget, górcsövet és kémszereket kellően alkalmazni és miképen kell az ezen czélra szerkesztett állattani és füvészeti kézi könyveket (pl. Gönczy Pál: Pest-megye viránya) sikeresen felhasználni, hogy a természeti terményeket szabatosan meghatározhassák.

*

A mint a t. olvasó az elmondottakból láthatja, a természetrajz tanítójának igen gyakran kell a logika törvényeit alkalmaznia. Épen oly szükséges, sőt még szükségesebb a pszichológia törvényeit, a művelődés történetét vagyis az ilető tudomány történetét czélszerűen felhasználnia.

Igen érdekes volna minden tantárgynál kimutatni, mily összefüggésben áll annak methodikája a logikával, a pszichológiával és annak történetével.

A methodika ezen ágát fölötte fontosnak tartom és befejezésül bátorkodom ezen irány ápolását t. kartársaim figyelmébe ajánlani.

Lederer Ábrahám.

IRODALOM.

MAGYAR HÖLGYEK ÉLETRAJZAI. Szerkeszti *Endrődi Sándor*. Pozsony, 1886. Stampfel Károly kiadása. — 1-ső füzet: *Lorántfy Zsuzsánna*. 24 lap. Ára 20 krajczár.

A Stampfel czégnél megjelenő «Magyar Helikon» című füzetes vállalatról, mely politikai életünk és irodalmunk jeleseinek életrajzait önálló kis füzetekben közli, s melyből eddigelé 60 füzet került ki a sajtó alól, — már többször megemlékeztünk folyóiratunkban, mint helypótló és ajánlható ifjusági olvasmányok gyűjteményéről. Újabban a nevezett czég ezen vállalat párjaként a «Magyar Hölgyek életrajzai» című gyüjteményt indította meg, melynek első füzete Lorántfy Zsuzsánna életrajzát tartalmazza, s a következőkre Zrinyi Ilona, Széchy Mária, Pekry Lőrinczné, Ujfalvy Krisztina és Ferenczy Teréz, Dukai Takács Judith és Szendrey Julia, Déryné és Jókainé, Bethlen Kata, Rozgonyiné, Apaffy Mihályné, Wesselényi Miklósné stb. stb. életrajzai vannak kijelölve a tervrajzban. A vállalat szerkesztője *Endrődi Sándor*, kinek szépirodalmi működését eléggé ismeri az olvasó közönség, s a ki többek közt Dugonicsról jeles irodalomtörténeti tanulmányt irt, s a «Magyar Helikon» számára is irt nem egy életrajzot. Különben úgy látszik, hogy Endrődi nemcsak a szerkesztést viszi, hanem egyszersmind ő irja az életrajzokat is; legalább ezt következtethetjük az előleges tervrajz szavaiból s azon körülményből, hogy az 1. füzetem csak a szerkesztő van megnevezve.

Egy oly gyűjteményt, mely a jeles magyar nők életrajzát jellemvonásaik részletezésével és gondos, kellemesen olvasható alakban adja elő; mely tanulságos és gyönyörködtető olvasmányokat nyujt a serdülő magyar leányoknak, a hazai történet gazdag tárházából követésre méltó példaképeket rajzolván eléjök, — előlegesen is örömmel üdvözlünk és szivesen látunk szűkes ifjusági irodalmunkban. A mint hogy szivesen üdvözöljük ezt a megindult vállalatot is, s érdeklődéssel fogjuk kisérni fejlődését; mert, legalább az 1. füzetből következtetve remélhetjük is, hogy meg fog felelni most jelzett várakozásunknak.

Azonban, a tervrajzot tekintve, nem hiszszük, hogy az ott tervezett életrajzok mindegyike beválhatnék ifjusági olvasmánynak. Ha csak

Ujfalvy Krisztinát és Ferenczy Terézt veszszük is például, ezeknek bár költői tehetségéről sok szépet el lehet mondani, de női ideálokként nem szerepelhetnek. Szivesebben láttuk volna ily szempontból a tervsorozatban pl. *Dorothea* főhgnő (József nádor neje), *Brunswick Terézia*, *Bezerédj Amália*, *Széchenyi Istvánné Seilern Crescentia* grófnő, *Karacs Teréz* neveit. Különben a szerkesztő szempontja más lehet, mint a miénk. Ő általában a «magyar hölgyvilágnak» szánta e gyűjteményt; mi pedig ki fogjuk válogatni belőle azokat, melyeket az ifjusági irodalomba valóknak tartunk.

Mint említők is, az első füzet igen ajánlható ifjusági olvasmányt ad. Lorántfy Zsuzsánna egyik legkimagaslóbb alak a jeles magyar nők sorában, s életrajzát Endrődi, Szilágyi S. után, lendületes stilusban, lelkesedve és lelkesítő módon irta meg. Bemutatja e derék hölgyet, mint gyöngéd, szerető nőt, mint gondos családanyát, mint nagy kiterjedésű birtokainak szorgalmas kezelőjét, mint a tudomány és egyház bőkezű pártfogóját, mint írót; elénk állítja az öröm napjaiban, elénk a gyász idején, csüggedni nem tudó vallásos lelkével. A háttérben rajzolja a kort is, nagy vonásokban elég kimerítően; de ott, hol a sárospataki iskola felvirágoztatásáról szól, kifelejtette *Comenius* nevét. — Az első lapon ott van Lorántfy Zs. csinosan kiállított arczképe; s a szöveg között, életének nehány jelenetét ábrázoló egy pár kép, melyeknek eredetét azonban nem ártott volna legalább jegyzetben valahol fölemliteni.

*

LORÁNTFY ZSUZSÁNNA. Élet- és jellemrajz. Irta *Tóth Pál*. Kiadja a Franklin-Társulat. («A Történelmi könyvtár» 79. füzete.) Budapest, 1886. Ára 40 kr.

Bemutatunk itt egy másik életrajzot is, mely a napokban ugyancsak Lorántfy Zsuzsánnáról ifjusági és népies olvasmányképen megjelent. Bizonyára nem a véletlen okozza e bőséget, hanem a tárgy érdekessége, tanulságos és lelkesítő volta. Ez utóbbi életrajz irója *Tóth Pál*, a miskolczi egyik leányiskola igazgatója, a kinek leányiskolák számára irt magyar irodalomtörténeti kézikönyvéről folyóiratunk 8-ik kötetében jelent meg ismertetés. E kis életrajz határozottabban pedagógiai czélzattal van irva, mint a föntebb ismertetett. Látszik, hogy midőn a szerző e női ideált rajzolta, első sorban leánynövendékeire s általában a serdülő leányokra gondolt, s azok oktatása, lelkesítése, nevelése czéljából irta könyvecskéjét. Világosan kifejezik ezt az életrajz befejező sorai, melyekben az iró ekként aposztrofálja Lorántfy Zsuzsánna szellemét: «Lebegjen szellemed édes hazánk női és leányai felett! Tanuljon tőled, vegyen ihletet a leányka, mint kell szülőit szeretni, tisztelni, azoknak boldogságot, örömet szerezni. A nő, mint kell egy férjet szeretni, megbecsülni; gondjait, küzdelmeit,

örömét, bánatát megosztani ; mint kell lemondani és a lemondásban nagynak lenni. Az anya, mint kell gyermekeiért érezni, azokat Isten félelmében, hazaszeretetben nevelni. Tanulják meg mindnyájan örökre nemes példáiból, mint kell a nőnek igazán hinni, szeretni, remélni és lemondani.»

Az Endrődi írta életrajzot a stil és jellemzés művésziessége különbözteti meg; Tóth Pál előadása terjengős és érzelgős is némi részben. Ezt a gyenge oldalát az életrajznak ellensúlyozzák ugyan a beszőtt helyes elmélkedő részek, de az megint hiba ifjusági és népies olvasmányban, hogy meg nem magyarázott történeti és mithologiai czélzások fordulnak elő benne. A 15. lapon pl. az van mondva, hogy Lorántfy Mihály, leányától, az okos gyermektől, «gyakran, *mint Kassandrától*, tanácsot kért.» A hasonlat nem is jó, de meg nem is illik ily olvasmányba eféle czifraság. Ilyen a 21. lapon a Numára és Egeriára való czélzás; az 58. lapon az angolországi «püspöki és presbiteri rendszerre» való egyszerű hivatkozás. — Az ilyesféléket vagy magyarázni kellene, vagy egyáltalában fel sem hozni.

Különben az ilyes apróságok nem igen csökkentik e munkácska tartalmi becsét, melyet leánynövendékek számára hasznos olvasmánynak tartunk s az ifjusági és népkönyvtáraknak megszerzés végett ajánlhatunk.

*

PAEDAGOGIAI PLUTARCH. Jelesebb pædagogusok. kiválóbb tanférfiak arczkép- és életrajzgyűjteménye tekintettel a magyarokra. Szerkeszi *Orbók Mór*. 1. és 2. füzet. 1886. Kiadja Drodtleff Rudolf Pozsonyban. Egy-egy 2 ives füzet ára 20. kr.

A füzetes vállalatok korát éljük. A tudományok népszerűsítésére való törekvés hozza ezt magával demokratikus korunkban. Itt ismét egy új füzetes vállalat, mely a magyar tanítóközönség számára szándékozik közölni arczkép- és életrajzgyűjteményét a kiválóbb pedagógusoknak s az iskolaügy fejlődését előmozdító jeles férfiaknak. Az eddig megjelent két füzet elsejében az Előszón kívül a következő életrajzok foglaltatnak: *Eötvös József* báróé dr. Ferenczy Józseftől, *Comeniusé* dr. Wagner Lajostól, *Zirzen Jankáé* Wollmann Elmától, *Pestalozzié* dr. Zsengeri Samutól, *Wiedermann Károlyé* dr. Tóth Sándortól, *Gáspár Jánosé* Andrássy Jenőtől. A 2-ik füzetben: *Trefort Ágostoné* dr. Ferenczytől, *Rousseaué* Füredi Ignácztól, *Richteré* dr. Zsengeritől, *Basedowé* dr. Márki S.-tól, *Lutheré* Ebenspanger Jánostól, *Szilágyi Istváné* Gerevich Emiltől.

Tekintetbe véve, hogy 4 íven 12 életrajz van előadva, már magából ebből látható, hogy e gyűjtemény nem adhat terjedelmes fejtegetéseket, csak rövidre összevont vázlatokat; alig többet, mint a mennyit egyikmásik neveléstörténeti kézikönyvben, vagy a Verédy-féle Pædagogiai

Encyclopædiában is feltalálhatunk az iskolaügy embereinek életrajzából. Csak annyival többet, hogy az illetők arczképeit is közli. De még így sem tartunk fölöslegesnek vagy túltengés eredményének egy ily gyűjteményt, ha tervszerűen, kellő gonddal és alapossággal van összeállítva. A jó sohasem fölösleges, s ugyanannak a tudományos tárgynak többféle munkában való terjesztése, a míg azt a fogyasztó közönség megbírja, csak haszonnal járhat. Ily szempontból, általában véve, hasznosnak tartjuk ezt a kezdeményezést is, de óhajtanók, hogy folytatásában némi reformok lépnének életbe.

Mindenekelőtt a rendszer kifogásolható, t. i. ez életrajzok összevissza, az időkorok és országok tekintetbe vétele nélkül követik egymást. Ezek nem ifjusági iratok, a melyekben egy-egy életrajz külön-külön is táplálékot nyújt az ifjú lelkének, a ki nem is keresi az eszmék világtörténeti fejlődését az egyes életrajzokban, hanem okul, lelkesül az emberiség fejlődéséből kiszakított egy-egy külön monográfián is. A Pæd. Plutarchot én úgy gondolnám helyesen összeállítandónak, mint a hogy van pl. a *Zogler* könyve, — «A Physika története Életrajzokban». Ha az életrajzok korok és országok szerint volnának össze rendezve, a tanító megtalálná bennök a mit keres. a nevelési eszméknek fokonkénti fejlődését az egyes művelt nemzeteknél. A szerkesztés nehézségei itt alig szolgálhatnak mentségül. «Nonum prematur in annum» (kilencz év mulva adjuk a megirt munkát sajtó alá) bár modernebb értelemben is, s mindjárt eloszlik a vélt nehézség.

Továbbá szivesebben vennénk inkább elvi fejtegetéseket, mint *csupán* életrajzi vázlatokat. Olyanformán pl., mint dr. *Márki S.* ír Basedowról a 2. füzetben, hol az író Basedow elveinek behatóbb fejtegetése után 10—12 sorban vázolja ezen pedagógus életeseményeit; de nem úgy, mint a hogy Comenius és Luther vannak tárgyalva, leginkább életrajzi adatok felsorolásával. Megjegyezzük még itt az is, hogy Szilágyi István életrajzának ilynemü tárgyalása, mint itt a 2. füzetben találjuk, inkább irodalomtörténetbe való, mint pedagógusok életrajzgyűjteményébe.

Végre még a stilusra és a nyelvre is van észrevételünk. Olvasva e füzetket, nem egyszer jutott eszünkbe az a nevezetes mondás: «*Nyelv, stilus, mintha irodalmunk vaskorát élnök.*» A bombaszt és pongyolaság, a homály és idegenszerűség sűrűn követik egymást e lapokon. Tér szűke miatt csak gyér szemelvényt adhatunk illusztrációúl. «Minden tanügyi *tényező* tudja, hogy pályájának *hajdani* őserdejét e nagy szellemek eszméi törték át s vertek rajta keresztül-kasúl járható, bár csak ritkán rózsás utakat.» (1. füz. 1. lap.) — «E mű az emberi mívelődés alapvetőinek nemcsak nagy eszméi**ket** jegyzi fel, hanem *azoknak* sokat mondó arczvonásai**kat** is.» (3. l.) — Eötvös «lefordította Gœthenek Götz von Berlichingen

című *nehéz* drámai munkáját.» (8. l.) — A következő szóhalmazhoz nagyon elkelne egy kis kommentár: «Az utókor embere gyakorta hall ma társadalmunk reformátorairól. Ismeretesek az eszmék, melyeknek hangoztatói ők voltak; de küzdelmeik eredménye is a köztudaté. Szokássá vált, hogy a tisztelet és hála tényeivel illetik őket, *a mikor is nem épen a forma köti az embert, hanem a sokkal impónálóbb háttér: a környezet hajlama, szeretete. A társadalom a szülői háznak ily körévé válik; apró, érdemben, neveltségben különböző alakok hozzák köszönetük alakját az érdemesebbnek.*» (25. l.) — W.-nak «ismét *magasabb fokra vált* a munkássága szükségessé.» — «Alakja Janus-kép: az egyik fejjel setét korba néz vissza, *a másikkal azonban erős hitet magyarázgatva föllendülésünk* **után.**» (28. l.). — Részlet Rousseau *Emil*-jéből: «Az ember arra kényszeríti az egyik fát, hogy a másiknak gyümölcsét *növeszsze*. Ő összezavarja az égaljakat; ő mindent eltorzít, ő az idomtalant kedveli; ő nem tűr meg semmit» sat. (2. füz. 10. l.) — «mely mindenkit a maga törvényhozójává *teszi*» (15. l.) — «Ez akkor egyike a leghíresebbeknek volt» (24. l.) — «Lelki tépelődések és egy *égiháború benyomása* arra birták» (u. ott). — «Tehetsege *által* már kora ifjuságában *tünt ki*» (29. l.). — A sajtóhibákról, a melyek sűrűn fordulnak elő s tönkre teszik nem egy mondat értelmét, nem is szólunk.

Jót s jól! Ebben áll a nagy titok . . . Mindent egybevetve, óhajtjuk, hogy e gyűjtemény szerkesztésében a szükséges reformok életbe lépjenek, s akkor remélhető, hogy a tanítóvilág e vállalatot méltó pártolásban fogja részesíteni.

Komáromy Lajos.

Újabban megjelent munkák:

Neveléstörténeti Képek. I. füzet: *Heténi János pedagógiai munkáiról.* Írta *Péterfy Sándor.* Budapest, 1886. Kókai L. bizománya. Ára 30 krajczár.

Az éjszak-amerikai egyesült-államok megalapítása. Írta *Ballagi Béla.* Budapest, 1886. A Franklin-társulat «Történelmi Könyvtárának» 78. száma. Ára 40 kr.

Salamon magyar király. Írta *Gyürky Ödön.* Budapest, 1886. Ugyanazon gyűjtemény 80-ik száma. Ára 40 kr.

Rajzok Mátyás király koráról. Írta dr. *Csánky Dezső.* Budapest, 1886. A Középisk. Tanáregyesület által kiadott és *Sebestyén Gyula* által szerkesztett *Ifjusági Iratok Tára* új folyamának 1. füzete. A csinos vászon kötésű, 100 lapra terjedő, illusztrált füzet ára 50 kr. Megrendelhető az Orsz. Középisk. Tanáregyesület főtitkáránál, dr. *Brozik Károly* úrnál (Buda, II. k. Albrecht-út, Lónyay-ház.)

NŐNEVELÉSI SZEMLE.

A mit kezdettől fogva nyomatékosan sürgettünk folyóiratunkban, hogy t. i. a tanítóegyesületekben alakuljanak női szakosztályok a nőnevelési kérdések megvitatására, azt az aradvidéki tanítóegyesület valósította meg legelőször, még pedig oly szép sikerrel, hogy nőnevelésünk minden barátja és munkása örömmel üdvözölheti őt érte. S munkásságát megállapított terv alapján kezdte meg; kitűzte a vitatételeket jóeleve, s most rendre tárgyalja azokat. A mint az Aradon megjelenő *Általános Tanügyi Közlöny*-ben olvassuk (1., 2., 6. szám), a női szakosztály általános érdeklődés mellett már két értekezletet tartott; sőt a nevezett lap közli is az értekezéseket. Az elsőt *Balogh Irma* tartotta «*Leányiskoláink és a vérszegénység*» czím alatt. Helyes tapintattal fejtegeti a bajt magát, annak okát, következményeit s rámutat mind iskoláink fölszerelésének és iskolai oktatásunknak, mind a családi nevelésnek sok oly fogyatkozására és hibájára, a melyek megszüntetése nélkül a baj orvoslására gondolnunk sem lehet. Addig is mit tegyen a tanító?

«A tanítónak» — úgymond — «kötelessége, hogy meggyőződve egyik-másik növendékének vérszegénységéről, figyelmeztesse arra a szülőket. Igaz ugyan, hogy ezzel nagyon keveset cselekedett, ha nem részesül a család támogatásában, de az is igaz, hogy lelkiismerete sem vádolhatja, miután mindent megtett, a mit csak tehetett. A nemeslelkű édes anya, kinek szíve gyermeke iránt szeretettel van eltelve, nem fogja közönyösen venni a tanító jóakaró beavatkozását, s ha meggyőződik a gyermek életrendjének káros voltáról, bizonyára nem késik azt meg is változtatni. Örömest lemond a csillogó külsőségekről, hogy visszavarázsolja a halvány arcznak elvesztett díszét, üde pirosságát s nem riad vissza a fáradságtól, hogy házikörében leányával együtt munkálkodva, minden kínálkozó alkalmat megragadjon az egészséges foglalkozásra, a jellemképzésre s a szív nemesítésére. S ha leánya nem is lesz otthonos a szalonok csevegői között, lesz példás gazdasszony s lehet művelt lelkű hölgy a szónak szebb, valódi értelmében.»

A második felolvasást *Kiss Ida* tartotta «*A leányiskola és a nő hivatása*» czím alatt. A tartalmas és szépen írt értekezésből közöljük a

következő részt: «Alkotónk az áldozatkész, szerető szívvel megáldott nő elé a legmagasztosabb hivatást tűzte. Égi az ő rendeltetése — ezt mondja egyik jeles költőnk — boldogító hitvestársnak, gyermekeit okosan nevelő és képző anyának s a házikör értelmes vezetőjének kell lennie. Ez a nő legtermészetesebb rendeltetése, s ha ezt híven betölti, akkor elérte a legnagyobb női tökéletességet. Hogy azonban a leányka egykor mint nő ne csak megértse, de be is tölthesse szent hivatását, arra zsenge korától kezdve nevelnünk kell őt. A leánygyermek neveléséből az oroszlánrész mindenesetre az anyáé. «A gyermek sorsa az anya műve» — mondá I. Napoleon . . . Mi nőtanítók, tapasztalásból mondhatom, mindenkor fölismerjük a szerető, rendes, munkás, értelmes anya művét s így nekünk csak továbbképzőleg kell haladnunk a megkezdett jó úton. A leányiskolának a házi nevelés kiegészítőjének kell lennie. De mikor tölti be a leányiskola föladatát? Szerintem csak akkor, ha a szükséges ismeretek közlése mellett a nevelésre, a lélek- és kedélyképzésre fordítja a fősúlyt . . . Ismerve növendékeink élethivatását, könnyű lesz megállapítanunk, hogy mely értelmi és lelki tehetségeiket kell különösen fejlesztenünk. Oda törekedjünk mindenek fölött, hogy okos, értelmes nőket neveljünk, mert ez alapföltétele annak, hogy a nő hivatásának magaslatára bírjon emelkedni s szent kötelességének meg tudjon felelni; mert csakis értelmessége alapján juthat a nő annak tudatára, hogy hivatása magaslatához szíve nemes jósága és önzetlensége vezeti. Az értelem megmondja a nőnek, hogy milyennek kell lennie, ha azt akarja, hogy házában ne csak maga, de férje és hozzátartozói is fölleljék üdvöket és minden jó ember jól érezze ott magát. Az értelmes nő épen ez okból házias is. Már pedig a házias jó nő tudja, hogy rend, csín és tisztaság nélkül nem lehet az otthon kellemes. A rendszeretet, az egyszerűséggel párosult csín és tisztaságérzet emelik a nő költőiességét s lelki műveltségére is engednek következtetni.

A rendszeretet, tisztaságszeretet dolgot igényel; s így föltehetjük, hogy kik a rendet, tisztaságot kedvelik, azok a munkának is barátai. A munkásság pedig az élet fűszere. Eötvösünk is azt mondá: «Örömtelen annak élete, kinek e földön semmi dolga sincs!» Becsületes munkának hívjuk azon varázsszert, mely nemcsak egyesek, családok, de egész nemzetek anyagi és szellemi jólétének, fölvirágzásának egyedüli emeltyűje.

Akarni a munkát és tudni a munkához — ezt az elvet kell leánykáink értelmébe becsepegtetnünk, s ennek alkalmazásában őket folyton gyakoroltatnunk, hogy átlássák ennek végtelen horderejét jövőjük biztosítása tekintetéből. De meg, ha ifjú koruktól kezdve otthon és az iskolában egyiránt megkedveltetjük velök a tevékenységet, hozzá szoknak a munkához, ügyesen és könnyen végzik azt, míg végre második természetükké válik s nem is tudnának nélküle ellenni. Be kell velök láttat-

nunk, hogy a tétlenség unalmat szül, az unalomból származik a mindenféle rossz!

De én tovább megyek s azt mondom: a mely nő értelmes és munkás, az takarékos is egyuttal. Mert a ki maga is tud dolgozni, az tudja, mennyi fáradsággal jár az. S ki maga is tud keresni, az jobban is meg tudja becsülni a keresetet. A takarékosság pedig olyan erény, mely — ha fösvénységgé nem fajul — mindenkor áldásos következményeket von maga után.

Neveljük továbbá leányainkat nemes, jószívű nőkké. Oltsuk be szívökbe a szerénységet, mert csak az közeledhetik némileg is a tökéletességhez, ki nem önhitt, nincs magával eltelve. Önérzetes lehet, sőt legyen is minden nő, de csak női méltóságának fönntartásáig; mert ezen a határon túl már kevélységgé, rátartósággá fajul, s ez a kettő esküdt ellensége a szende nőiességnek.

Öntudatosakká is neveljük leányainkat, hogy ne bizzák magukat a játszi sorsra, ne legyenek annak szeszélyétől ide-oda dobva, hanem elsajátítva az életföladat megoldásához szükséges értelmi és lelki képességeket, bátran nézzenek a kétes jövő elé; hogy fölfegyverkezve józan észszel, munkakedvvel, elég ügyességgel, lelkiismerettel, jóakarattal és jó lélekkel: bátran megküzdhessenek az életük útjába gördülhető akadályokkal.

Nekünk, a leánynevelléssel foglalkozóknak nem szabad még figyelmen kívül hagynunk, hogy mindezek mellett éleszszük leánykáink szívében a vallásos érzetet is. A mely női szívnek a Mindenhatóba vetett bizalma erős, az könnyebben tűri a reá küldött testi és lelki szenvedéseket is; avagy inkább megnyugszik azokban. A nő van arra hivatva, hogy házának napja legyen, neki kell világítania és utat mutatnia a vallásosságból eredő legistenibb érzelmeknek: a könyörületességnek, vigasztalásnak, részvétnek.»

Az értekezést a szakosztály tetszéssel fogadta, s a fölolvasónak köszönetet szavazott érte. A tárgyhoz kapcsolódott vita alatt az erkölcstanítás fontossága is többszörösen kiemeltetvén, abban történt megállapodás, hogy emlékiratot készítenek s terjesztenek föl az aradvárosi iskolaszékhez a végből, hogy az erkölcstannak külön órában való tanítását is rendelje el úgy, a mint pl. kötelezővé van téve az egészségtan tanítása.

*

A «*Közoktatás*» ez idei 2. és 3. számában *Guta József* írt czikket a «*felsőbb leányiskolák legújabb szervezéséről és tantervéről*». A czikk megírására Binder Laurának a mi folyóiratunkban megjelent értekezése * szolgáltatott alkalmat; de nemcsak a földrajz tanításával foglalkozik,

* L. «A földrajz tanítása a felsőbb leányiskolákban». 1885. IX. füz.

hanem kiterjeszkedik más tárgyakra is, a melyeknél hasonlóképen mutatkozik a tananyag fölhalmozódása és a megszabott heti órák számának csekély volta. Végül kitér a felsőbb leányiskolák felügyeletének kérdésére is, s ezeket mondja:

«A felsőbb leányiskolák ez idő szerint a népiskolai tanfelügyelők felügyelete alá vannak helyezve, a mi nem felelhet meg a felsőbb leányiskolák intenczióinak, mert a tanfelügyelők el lévén halmozva népiskolai ügyekkel, nem igen érnek arra, hogy a felsőbb leányiskolákkal, mint a népiskolától egészen elütő intézménynyel külön és behatóan foglalkozzanak. Így nem is csoda, ha minden tanfelügyelő másképen vezeti a felügyeletére bízott intézetet. A míg a felsőbb leányiskolák külön egységes vezetéssel és felügyelettel nem birandanak, alig remélhető, hogy bennök egyöntetű eljárás lehetségessé váljék. Ezen egyöntetű eljárást nemcsak a tanításra, a tanterv végrehajtására értem, hanem az adminisztrativ dolgokra is. Még most is vannak felsőbb leányiskolák, a melyek az illető tanfelügyelőség útján küldik fel hivatalos irataikat a miniszteriumhoz, daczára annak, hogy a közokt. miniszterium 1883 aug. 11-diki 21,386. sz. rendelete egyenesen meghagyja, hogy a felsőbb leányiskolák igazgatói egyenesen a miniszteriumhoz küldjék föl hivatalos irataikat. Ugyanezen rendelet egyszersmind azt is kimondja, hogy a tanfelügyelők ezentúl csak általános felügyeletet fognak gyakorolni a felsőbb leányiskolák fölött, a mi szintén ellenkezik a gyakorlattal. Sokan azt fogják mondani, hogy hiszen ott van az áll. felsőbb leányiskolák miniszteri biztosa; minek akkor még külön vezetés és felügyelet? Csakhogy a miniszteri biztosnak a keze meg van kötve: ő alig tehet többet mint azt, hogy hivatalos látogatásai alkalmával szerzett tapasztalatait a miniszteriummal közli. S ha ő, egyébként is el levén foglalva, nem látogathat meg minden évben minden intézetet, tapasztalatai is hiányosak lesznek s tökéletes informácziót soha sem nyújthat megbizójának. Más eredményt várhatnánk, ha a miniszteri biztos oly hatáskörrel lenne fölruházva, a milyennel pl. a főigazgatók is birnak; akkor lehetségessé válnék, de csakis akkor, hogy az annyira szükséges egyöntetű eljárás mind a tanításban, mind az adminisztráczióban megvalósíttassék. De addig ne is álmodozzunk róla.

*

A «*Pesti Hirlap*» febr. 17-ki számában *Szák Luiza*, fővárosi tanítónő, hosszabb czikkben ismerteti a *tanítónők menedékházának* történetét György Aladár kezdeményezésétől fogva a legutóbbi közgyűlés megtartásáig. A legközelebbi teendőkre nézve ezeket mondja: «Az ideiglenes háztartás és első berendezés költségeire a január havi közgyűlésen megszavaztak ezer forintot. Szívesen járulunk hozzá mi is, hogy minél előbb intézkedés tétessék ha bármily kisszerű lakás fölbérelésére is. Ha csak

egy-két magánosan élő tanítónőnek vagy nevelőnőnek lehetne is lakást nyújtani, de legalább tényleges működését az egyesület a gyakorlati élet nehézségei közepett is megkezdené, a mi, ha szerény viszonyok között történnék is, semmi esetre sem szolgálhatna a már szépen fölkarolt ügy kárára. Ezt pedig annyival is inkább célszerű volna mielőbb megkezdeni, hogy ezen rövid félév elmulta után, a mire a működő bizottságnak szüksége van, hogy előkészületeit megtehesse, a fővárosban élő és működő, vagy vidékről esetleg a fővárosba jönni óhajtó tanítónők biztos tudomást szerezve azonnal igénybe is vehessék emez igazán közhasznú intézmény jótékonyságát.»

*

A kolozsvári «Ellenzék» január 16. számában «Nyilt levelet» közöl, melyet *Hegedűs István* intéz De Gerando Antoninához, a kolozsvári felsőbb leányiskola igazgatónőjéhez, abból az alkalomból, hogy a nemesszívű úrnő elhunyt kedves tanítványa, *Ferencz Anna*, Ferencz József unit. püspök leánya emlékére saját intézeténél alapítványt tett. Az alapítvány egy felsőbb leányiskolai tanulónak biztosít ingyen tanulást és eltartást. A szép levélből, mely az elismerés adóját igyekszik a nemes tettel szemben leróni, közüljük a következőket:

«E nemes elhatározásában két fenkölt gondolat nyilvánul: kifejezte a kifejezhetetlent, a lesujtott szülék iránti mély, igaz rokonszenves részvétét. De kifejezte azt a visszahozhatatlan veszteséget is, melyet érzett az intézet legjobb növendékének elhúnyta fölött az. kinek lelke, élete összeforrt ez intézettel. Azon jótetteket akarta pótolni e jótétemény, a melyeket az elhúnyt egy életen át gyakorolt volna . . . Irnom kellett, mert a társadalomnak szükséges igazságokat hirdetni kell, mint a hogyan az Úr igéjét «alkalmatos és alkalmatlan időben». Bocsásson meg, tisztelt Nagysád, ha alkalmatlan időben hirdetem azt a társadalmi igazságot, hogy az élet egy nagy szolidáris egészet alkot; a társadalmat egy nagy szolidáris kapcsolat köti egybe . . . ha szakad a lét köteléke, kötözzük össze máshelytt, a hol a nyomor, az ínség, a nélkülözés, a végzet tépi szét. Ha a kapcsolat lazul a földi szerencsétlenség, a halál pusztítása következtében, tartsuk össze szeretettel, jótékonysággal. Nagysád szerető szíve így fogta fel a nő hivatását. Oh, öntse át e lelket azon intézetbe, melynek lelkére első sorban Nagysád van befolyással. Tanítsa a leányoknak, hogy van termékeny bánat és ez azon bánat, mely jótettekben nyilatkozik!»

MÁRIA DOROTHEA EGYESÜLET.

HATODIK KIMUTATÁS A VISSZAKÜLDÖTT TAG- ÉS ADOMÁNYGYŰJTŐ-IVEKRŐL.*

Multkori kimutatásunk óta 110 ív érkezett vissza; ezek közül terhelve 64, üresen 44 ív. A 64 terhelt íven a következő tagajánlatok és adományok foglaltatnak:

8. ív. *Gyűjtő*: *Lubich Etel*, Budapest. Ugyanaz alapító tagul 50 frt; Lubich Emil, Vidéky Ferenczné r. tagokul 2—2 frt. Összesen **54 frt.**

54. ív. *Gyűjtő: Pongrácz Jolán*, Ipolyságh. Ugyanaz, Pongrácz Emma, Kolos Irma r. tagokul 2—2 frt; Rónay Irma, Schulcze N. 2—2 forint; Schön Amália, Szabadhegyiné, Pongrácz Nina, Ivánkai, Reich, Ledenoer Antal 1—1 frt; N. N., Hederváry Piroska, N. N. 50—50 kr.; Lönberg N. 40 kr., Gabika 20 kr. adomány. Összesen: **18 frt 10 kr.**

77. ív. *Gyűjtő: Nagel Róza*, Újvidék. Ugyanaz, Nagel Sándor 1—1 frt adomány. Összesen: **2 frt.**

78. ív. *Gyűjtő: Fizély Julia*, Újvidék. Balogh Zsófia r. tagul 2 frt; M. D. 10 frt; F. S. L., Egy valaki, Valaki 2—2 frt adomány; Dr. Wagner 1 frt 50 kr.; Csók András, Gemziczky Nándorné, Valaki, Husovszky Hercz Ida, Szmik Ignáczné, Egy valaki 1—1 frt; B. A. 50 kr. adomány. Összesen: **26 frt.**

87. ív. *Gyűjtő: Németh Piroska*, Miskolcz. Czeglédy Elekné, Németh Piroska, Dietre Mária r. tagokul 2—2 frt; Teöreök Vilma, Kóczán Józsefné, Láng Jusztina, Pinkovich Erzsébet 5—5 frt; Laber Matild, Lichtenstein Józsefné, Hubacsek Istvánné, Szűcs Sámuelné, Szűcs Miklós, Mayer Domby Paula, Radványi Istvánné 2—2 frt adomány. Összesen: **44 frt.**

184. ív. *Gyűjtő: Hoffmann Vendelin*, Pozsony. Ugyanaz 5 frt adomány. Összesen: **5 frt.**

198. ív. *Gyűjtő: Magyary János*, Veszprém. Ugyanaz r. tagul 2 frt. Összesen: **2 frt.**

234. ív. *Gyűjtő*: *Lichtensteiger Ferencz*, Kalocsa. Ugyanaz 5 frt, Tarányi Frigyes 10 frt adomány. Összesen: **15 frt.**

* Az ötödik kimutatást l. 1885. évf. V. f. 408—10 l.

266. ív. *Gyűjtő: Botta Anna*, Fogaras. Dr. Hochmann Nándor r. tagul 2 frt; özv. Nathán Józsefné 2 frt; Dankó Gyuláné, Zakariás Mártonné, Kereszténvi Róza, Pongrácz Simonné, Zakariás Józsefné, Novák Jánosné, Dr. Dániel Odönné, Taglicht Matild, Huieski Erzsébet, Schönberg Zsiga, Krausz Ármin, Boér György, Fleissig József, Pleskott Györgyné, Spillauer Károlyné 1—1 frt; Zinea Romana 50 kr. adomány. Összesen: **19 frt 50 kr.**

524. ív. *Gyűjtő: Sujánszky N.*, Esztergom. Ugyanaz r. tagul 2 frt, 3 évre 6 frt. Összesen: **6 frt.**

526. ív. *Gyűjtő: Májer István*, Esztergom. Ugyanaz r. tagul 6 frt. Összesen: **6 frt.**

527. ív. *Gyűjtő: Somogyi Károly*, Esztergom. Ugyanaz 10 frt adomány. Összesen: **10 frt.**

570. ív. 1885. augusztus 1-én tartott margitszigeti tombolából 134 frt 84 kr. adomány. Összesen: **134 frt 84 kr.**

574. ív. *Gyűjtő: Páskuj Lajos*, Szatmár. Ugyanaz 5 frt adomány. Összesen: **5 frt.**

582. iv. *Gyűjtő: Schwarz Irma*, Kassa. Schuszter Constantin püspök alapító tagul 50 frt; Desewffy Sándor, Juhász Béla, Vandracsek Károly 5—5 frt; Korányi Károly 3 frt; Pagács Ferencz, Dr. Kain, Kiss Amália, Maléter Vilmos, Mariska Vilmos, Klupaty Antal, Krasoczky Antal, Purstinger Elsa, Benczúr Géza, Koretkó Antal, Bélay Róbert, Fiedler Károlyné, Rusinszky Zsigmond, Éder Ödön, Antal Emil, Kytka Ferencz, Sintay 2—2 frt adomány; Grégа Róza, Korzán Irma, Ambrus Adél, Angyal Gábor, Novák Ede, Demeter Tituszné, Hidvégi Benő, Verédy Károly, Schwartz Róza, M. K. 1—1 frt adomány. Összesen: **112 frt.**

640. ív. *Gyűjtő: Pannonhalmi főapátság.* Ugyanaz 5 frt adomány. Összesen: **5 frt.**

641. ív. *Gyűjtő: Kondor Elma*, Budapest. Spéry Stefánia, Spéry Margit r. tagokul 2—2 frt. Összesen: **4 frt.**

664. ív. *Gyűjtő: Gémessyné Fendt Aranka*, Szenicz. Vagyon Sarolta r. tagul 2 frt; Vagyon Lujza, Turnovszky Jánosné, Töller Gábor, Pachmann Lénárd 2—2 frt. Gémessy Miklósné, Krivacsics Frzsébet 1—1 forint; Tóth Adél 50 kr. adomány. Összesen: **12 frt 50 kr.**

673. ív. *Gyűjtő: Beőthy Miklósné*, Budapest. Révy Ferencz, Beőthy Miklósné, Berecz Antal, Bocklberg Ilka r. tagokul 2—2 forint. Dr. Balog Tihamér, Dr. Sonnenfeld Zsiga, Dr. Károly György Hugó, Torkos László, Rayé Lajos, Halász Náthán, Lojka Hugó, Hornischek N., Dömény Lajos, Nyéky Alajosné 1—1 frt adomány. Összesen: **18 frt.**

674. ív. *Gyűjtő: Bauer Ilona*, Drégely-Palánk. Özv. Morászné

r. tagul 2 frt; Novák J., Hantó Károly, Horváth Jenőné, Györke Julia 1—1 frt adomány. Összesen: **6 frt.**

677. ív. *Gyűjtő: Bacsits Etelka*, B.-Gyula. Ugyanaz, Uron Ferenczné, Erkel Ferenczné, Schröder Istvánné r. tagokul 2—2 frt.; Kádár Henrikné 4 frt; Kalmár Mihályné 3 frt; Kalmár Ilona, Csegényi Istvánné 2—2 frt; Fischer Kálmánné, Bleier Adolfné, Popovics Jusztina, N. N. 1—1 frt; Vecsey Etelka 50 kr.; N. N. 30 kr.; M. N. 20 kr. adomány. Összesen: **26 frt.**

681. ív. *Gyűjtő: Bogya Irma*, Budapest. Saláry Ágostonné, özv. Bulyovszky Gyuláné r. tagokul 2—2 frt. Összesen: **4 frt.**

689. ív. *Gyűjtő: Radnay Bella*, Budapest. Petrák Anna, Konopka Irma, Turbucz Mari, Medgyes Klára, Pataky Irma r. tagokul 2—2 frt. Összesen: **10 frt.**

691. ív. *Dr. Haynald Lajos* bibornok-érsek, Kalocsa. Alapító tagul **100 frt.**

693. ív. *Dulánszky Nándor* püspök, Pécs. Alapító tagul **75 frt.**

695. ív. *Hidasy Kornél*, Szombathely. **5 frt** adomány.

698. ív. *Dr. Kovács Zsigmond* püspök, Veszprém. **10 frt** adomány.

699. ív. *Bonnaz Sándor* püspök, Temesvár. Alapító tagul **50 frt.**

700. ív. *Lönhard Ferencz* püspök, K.-Fehérvár. **5 frt** adomány.

708. ív. *Roskoványi Ágoston* püspök, Nyitra. **10 frt** adomány.

717. ív. *Gyűjtő: Kurszinszky Irén*, Debreczen. Ugyanaz, Zámborszky Ludmilla r. tagokul 2—2 frt. Összesen: **4 frt.**

723. ív. *Gyűjtő: Weber Mária*, Budapest. Ugyanaz alapító tagul 50 frt; Galli Betti, Hoffmann Irma r. tagokul 2—2 frt. Összesen: **54 frt.**

726. ív. *Gyűjtő: Németh Piroska*, Miskolcz. Melczer Gyula 3 frt; Greichmann Mariska, Váradi Eszti, Korbély Gizella, Horváth Lászlóné, Markó Lászlóné 2—2 frt; Koss Tománé, Markó Pálné, Dienes Péterné, Prileszky Pálné, Clamchelt Vinczéné, Soltész Nagy Albertné, Bartányi Gyuláné 1—1 frt adomány. Összesen: **20 frt.**

730. ív. *Mihalovics József* bibornok-érsek, Zágráb. **25 frt** adomány.

746. ív. *Gyűjtő: Bischitz Dávidné*, Budapest. Ugyanaz alapító tagul 50 frt; Deutsch Lajosné, Palotay Fülöpné, özv. Schreiber Mórné, Neumann Frigyesné, Neuwelt Árminné r. tagokul 2—2 frt. Összesen: **60 frt.**

750. ív. *Gyűjtő: Szalay Etelka*, Alvincz. Ugyanaz és Mána Sándor r. tagokul 2—2 frt; Horváth Kálmánné, Gombos Vilmos 2—2 frt; Elefánti József, Makáry István, Gombos Linka, Gombos Károlyné, Alexi Alajosné, Szekeres Miklós, Szőcs Károlyné, Teleky Józsefné, Glück Mórné, Gondolné 1—1 frt; Követi János, Deák Györgyné 50—50 kr.; Maczonka János 25 kr. adomány. Összesen: **19 frt 25 kr.**

751. iv. *Gyűjtő: Racsek János*, Nagyvárad. U. a. **10 frt** adomány.

753. ív. *Gyűjtő: Szészics István*, Pécs. U. a. **5 frt** adomány.

759. iv. *Gyűjtő: Kubinszky András*, Taksony. Ugyanaz **3 frt** adomány.

771. ív. *Gyűjtő: Zsinkó István*, Pécs. U. a. **10 frt** adomány.

775. ív. *Gyűjtő: Györgyényi Ignácz*, Eger. U. a. **2 frt** adomány.

790. ív. *Gyűjtő: Huzly Károly*, Debreczen. Ugyanaz r. tagul 2 frt, 3 évre összesen: **6 frt.**

805. ív. *Gyűjtő: Zeley János*, Nagyvárad. U. a. **5 frt** adomány.

811. ív. *Bubics Zsigmond*. **5 frt** adomány.

812. ív. *Fraknói Vilmos*, Budapest. **5 frt** adomány.

813. ív. *Gyűjtő: Kondor Elma*, Budapest. Moratti Emma, Grosz Leopoldin, Mezritzky Teréz r. tagokul 2—2 frt; Dr. Römer Flóris 10 frt adomány. Összesen: **16 frt.**

815. ív. *Gyűjtő: Flóra Xavér Ferencz*. Nagyvárad. U. a. **5 frt** adomány.

842. ív. *Gyűjtő: Liptay László*, Szepeshely. U. a. **2 frt** adomány.

843. ív. *Gyűjtő: Pisch Károly*, Szepeshely. U. a. **2 frt** adomány.

850. ív. *Gyűjtő: Machay József*, Szepeshely. U. a. **2 frt** adomány.

866. ív. *Gyűjtő: Mihályi Viktor*, Lugos. U. a. **6 frt** adomány.

869. ív. *Pável Mihály*, püspök, Nagyvárad. **10 frt** adomány.

Összefoglalva a most kimutatott 52 ív pénzbeli eredményét, befolyt

alapító tagdíj fejében	452 frt — kr.
rendes tagsági díj fejében	106 » — »
adományokból	545 » 19 »
Összesen:	**1076 frt 19 kr.**

Ha a jelen kimutatásboz hozzáadjuk a legutóbb kimutatott *4404 frt 65 krt*, az eddig befolyt összeg tesz **5480 frt 84 krt.**

A NEMZETI NŐNEVELÉS SZERKESZTŐSÉGE.

Nehány szó himzésminta mellékletünkhez.

A fehérneműek díszítésére használt himzés-minták beszerzési forrását eddig csaknem kizárólag az «elönyomtató» műhelyek képezték, melyek révén fölötte sok ízléstelenség terjedt el úgy az iskolában, mint a házilag készített kézimunkák tervezésében. Hogy e dolgon segíteni legalább olvasóinkra nézve lehetővé váljék, időről-időre jó ízléssel rajzolt és *magyar díszítési elemekből* alakított mintákat adunk t. olvasóinknak folyóiratunkhoz mellékelve. A fehér-himzés mintákat, színes himzéshez tervezett minták is fogják követni. E mintákat Hollós Károly úr rajzolja folyóiratunk számára, ki ily minták tervezéseért az országos kiállítás alkalmával is kitüntetésben részesült.